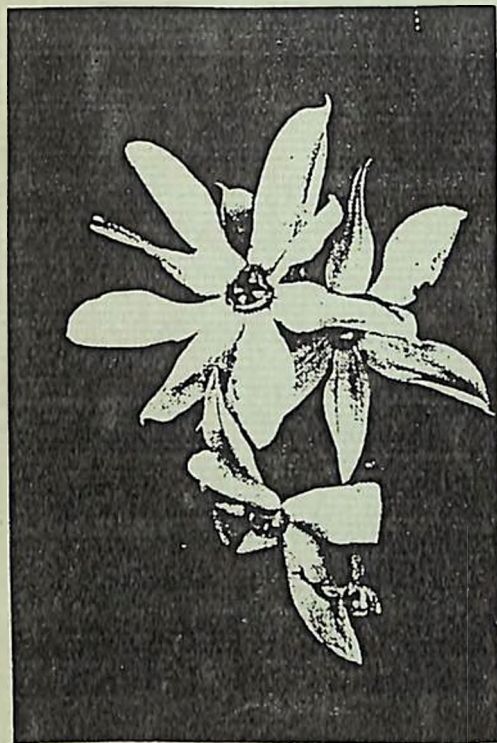

ΒΟΙΩΤΙΚΟΣ ΚΗΦΙΣΟΣ

ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ
ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΑΣ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ
ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΧΑΙΡΩΝΕΙΑΣ

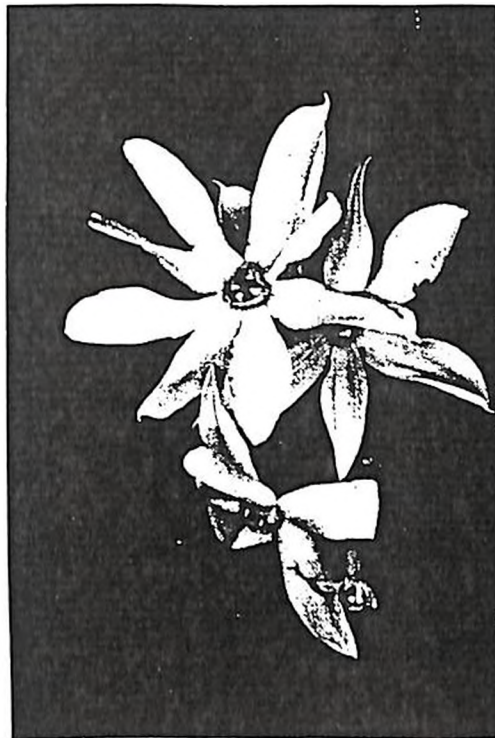
1998

Π
938.914
B

ΒΟΙΩΤΙΚΟΣ ΚΗΦΙΣΟΣ

ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ
ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΑΣ

ΑΡΕ: 30086
Π 938.914
ΤΑΣ: Β
ΚΩΕ: 16740

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ
ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΧΑΙΡΩΝΕΙΑΣ

1998

*Aug 2011
Cyprianos*

Εξώφυλλο: Νάρκισσος ο όψιμος (*Narcissus serotinus*),
φυτό που πήρε τ' όνομά του από τον
ομώνυμο γιό του θεού-ποταμού Κηφισού.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστήριο σημείωμα.....	1
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
1. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	6
2. ΦΥΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΚΗΦΙΣΟΥ.....	7
Πηγές, Εκβολές, χείμαρροι, ρέματα, στάθμη νερού.....	7
3. Ο ΚΗΦΙΣΟΣ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ.....	8
Όνομασίες, τοπωνυμίες.....	8
Μυθολογικές και ιστορικές πληροφορίες.....	8
4. ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟΝ ΚΗΦΙΣΟ	10
5. ΠΩΣ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝ ΤΟΝ ΚΗΦΙΣΟ	13
Ύδρευση.....	13
Αλιεία.....	13
Άρδευση.....	13
Έργα διευθέτησης της κοίτης.....	14
Νερόμυλοι	15
Γεφύρια	15
Ρύπανση.....	16
6. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΚΗΦΙΣΟΥ ΣΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ.....	17
Πλημμύρες - ξηρασίες του Κηφισού.....	17
Στοιχεία πολιτισμού γύρω από τον Κηφισό.....	17
7. Η ΣΧΕΣΗ ΜΑΣ ΜΕ ΤΟΝ ΚΗΦΙΣΟ	18
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	20
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	23

Ευχαριστήριο σημείωμα

Τα ΠΟΤΑΜΙΑ από παλιά υπήρξαν σημαντικοί χώροι για τους ανθρώπους. Οι πρώτες ανθρώπινες κοινωνίες της προϊστορικής εποχής συγκροτήθηκαν κοντά σε ποτάμια και λίμνες προκειμένου να εξασφαλίσουν -πριν απ' όλα- το βασικότερο αγαθό για την επιβίωση του ανθρώπου: το ΝΕΡΟ.

Εξαρτημένοι οι άνθρωποι από την ύπαρξη νερού στους τόπους διαβίωσης, σύντομα λάτρεψαν θρησκευτικά το στοιχείο αυτό και θεοποίησαν τα ποτάμια και τις λίμνες, τους χώρους δηλ. όπου το νερό υπάρχει σε αφθονία και δημιουργεί τις προϋποθέσεις επιβίωσης των ανθρώπινων κοινωνιών. Στρυμώνας, Αλιάκμωνας, Πηνειός, Αχελώος, υπήρξαν μερικοί από τους σημαντικότερους ποταμούς-θεότητες στην Ελληνική αρχαιότητα.

Εμείς, στα πλαίσια του Προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, αποφασίσαμε ν' ασχοληθούμε κατά το σχολικό έτος 1997-98, με την ποτάμια θεότητα της Βοιωτίας, που συμπτωματικά ρέει ήρεμα αρκετά κοντά στην έδρα του σχολείου μας. Ασχοληθήκαμε με τον ΒΟΙΩΤΙΚΟ ΚΗΦΙΣΟ, το ποτάμι του κάμπου της Χαιρώνειας και της Κωπαΐδας.

Προσπαθήσαμε λοιπόν να προσεγγίσουμε με τρόπο όσο γινόταν πιο συστηματικό το σημαντικό αυτό γεωγραφικό, υδρολογικό και βιολογικό δημιούργημα της Φύσης και να το εξετάσουμε τόσο σε συνάρτηση με τη μορφή και τη σημασία που είχε στο παρελθόν και με τις οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της παρουσίας του στα χωριά του κάμπου της Χαιρώνειας, όσο και σε σχέση με τις οικολογικές του ισορροπίες και προοπτικές.

Την προσπάθειά μας αυτή στήριξαν διάφορα πρόσωπα και φορείς. Αισθανόμαστε την ανάγκη να ευχαριστήσουμε ειλικρινά μέσ' απ' αυτές τις γραμμές πρώτα-πρώτα τους ίδιους τους γονείς, συγγενείς και συγχωριανούς μας από τη Χαιρώνεια, τον Άγιο Βλάση, το Θούριο και το Ακόντιο, για την συνεργασία τους και τις χρήσιμες πληροφορίες που μας έδωσαν.

Επίσης, ευχαριστούμε το Σύλλογο καθηγητών του Γυμνασίου Χαιρώνειας για τη συμπαράστασή του, τον υπεύθυνο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης κ. Στέλιο Σαλαπατάρα για τη συνολική υποστήριξη της προσπάθειάς μας, τη Δημοτική Βιβλιοθήκη Χαιρώνειας, την Κεντρική Βιβλιοθήκη Λιβαδειάς, τη Δ/ση Περιβάλλοντος της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Βοιωτίας και ιδιαίτερα την κα. Πορτάλιου και κ. Γερονικολό.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλουμε στον κ. Θεόδωρο Απογένη, δασολόγο, για την παραχώρηση πολύτιμου για την έρευνά μας πληροφοριακού και φωτογραφικού υλικού, καθώς και στο συνεργείο του ΙΓΜΕ υπό τον κ. Ραματάνη που πρόθυμα μας προσέφερε πληροφορίες και γνώσεις κατά τη διάρκεια υδρομέτρησης που παρακολουθήσαμε στη γέφυρα Χαιρώνειας-Ακοντίου .

Η Περιβαλλοντική Ομάδα
του
Γυμνασίου Χαιρώνειας

Την Περιβαλλοντική Ομάδα του Γυμνασίου Χαιρώνειας συγκρότησαν οι μαθητές της Β' και Γ' τάξης:

Β' Τάξη

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΒΟΓΓΛΗ
ΕΛΛΗ ΓΕΡΟΚΩΝΣΤΑΝΤΗ
ΜΑΡΙΑ ΚΑΡΑΜΠΕΤΣΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΡΑΝΑΣΟΥ
ΕΦΗ ΚΑΡΑΝΑΣΟΥ
ΜΑΡΙΑ-ΛΟΥΚΙΑ ΚΑΡΑΤΖΑ
ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΑ ΚΟΥΤΟΥΛΟΥΚΗ

ΛΟΥΚΑΣ ΜΗΛΙΑΡΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΣΤΑΘΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΛΟΥΚΑΣ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ
ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΟΥΜΑΡΑΣ
ΚΩΝ/ΝΑ ΦΟΡΤΑΤΟΥ

Γ' Τάξη

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΕΛΑΩΡΑΣ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΕΡΟΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ
ΜΑΡΙΑ ΚΑΛΛΙΩΡΗ
ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΑΝΑΣΟΣ
ΓΑΡΥΦΑΛΙΑ ΚΟΥΤΟΥΛΟΥΚΗ
ΝΤΙΝΑ ΚΟΥΤΟΥΛΟΥΚΗ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΟΣΧΟΣ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΜΠΑΛΑΣΚΑ
ΣΟΦΙΑ ΠΑΠΑΣΑΧΙΝΗ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΑΝΑΡΑΣ
ΜΑΡΙΑ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΑ
ΚΩΣΤΑΣ ΨΥΛΕΑΣ

και ο υπεύθυνος καθηγητής της ομάδας Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης:
ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΕΛΕΛΗΣ, φιλόλογος.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

«...Κημισός· Λιλαίηθεν προχέει καλίωρον ἕδωο...»
(Ὑμνος εἰς Ἀπόλλωνα. 241)

Πριν αναφερθούμε στα επιμέρους θέματα που μας απασχόλησαν σχετικά με το μεγαλύτερο ποτάμι της Βοιωτίας στο πλαίσιο του μαθήματος της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης κατά την σχολική χρονιά 1997-98, θα θέλαμε να προϊδεάσουμε τον αναγνώστη σχετικά με το πεδίο και τους στόχους της έρευνάς μας, τους λόγους που μας έκαναν να επιλέξουμε το συγκεκριμένο θέμα, καθώς και τη μέθοδο με την οποία δουλέψαμε.

Στα κεφάλαια που συνθέτουν το μικρό αυτό έντυπο προσπαθούμε να καταγράψουμε, μερικά από τα στοιχεία που συγκεντρώσαμε σχετικά με τον Βοιωτικό Κηφισό.

Το βασικό κριτήριο για την επιλογή αυτού του θέματος υπήρξε η άμεση σχέση που έχει ο χώρος στον οποίο ζουν οι μαθητές, βρίσκεται το σχολείο τους και εντοπίζεται η βασική οικονομική δραστηριότητα της περιοχής, που είναι η γεωργία, σε τελική ανάλυση η άμεση σχέση που έχει ο κάμπος της Χαιρώνειας με το ποτάμι.

Ήδη από τις πρώτες συζητήσεις που αφορούσαν τον Κηφισό, φάνηκε ότι το ποτάμι αυτό είναι στενά δεμένο με τη ζωή των κατοίκων του κάμπου της Χαιρώνειας. Είτε ως τόπος άντλησης νερού για το πότισμα των γόνιμων χωραφιών του κάμπου, είτε ως χώρος αναψυχής για τους ίδιους του μαθητές, που μέσα από το ψάρεμα, τον περίπατο ή την παρατήρηση της παρόχθιας ζωής απολαμβάνουν το πέρασμά του ποταμού από την περιοχή τους, είτε ως χώρος υποδοχής σκουπιδιών και άλλων απορριμμάτων, ο Βοιωτικός Κηφισός είναι συνυφασμένος με τη ζωή και την επιβίωση των χωριών της περιοχής.

Έτσι αποφασίσαμε να γνωρίσουμε καλύτερα και συστηματικότερα μέσα από το πρίσμα της ιστορίας, της γεωγραφίας, της βιολογίας και της μελέτης του περιβάλλοντος την ταυτότητα του ποταμού, καθώς και τις άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις που μπορεί να έχει η παρουσία του στο φυσικό περιβάλλον του κάμπου της Χαιρώνειας και -σε τελική ανάλυση- στην ίδια τη ζωή των κατοίκων.

Έχοντας λοιπόν αυτά στο νου μας, συγκροτήσαμε ομάδες εργασίας και αναζητήσαμε πληροφορίες από διάφορες πηγές:

- α) από βιβλία και περιοδικά,
- β) από τους ίδιους τους κατοίκους της περιοχής.

Η πιο σημαντική -και γι αυτό ενδιαφέρουσα- πηγή πληροφοριών σχετικά με το θέμα μας υπήρξε η άποψη και η εμπειρία των ίδιων των κατοίκων, που σχεδόν καθημερινά και με διάφορους τρόπους έρχονται σε επαφή με το ποτάμι. Την πολύτιμη γνώση και τις απόψεις τους προσπαθήσαμε να αντλήσουμε ερχόμενοι σε προσωπική επαφή μαζί τους και συστηματοποιώντας τα θέματα που συζητήσαμε με τη βοήθεια ενός Ερωτηματολογίου. Τις απαντήσεις στα συγκεκριμένα ερωτήματα που τους θέσαμε τις παρουσιάζουμε στα διάφορα κεφάλαια της εργασίας μας. Το πλήρες Ερωτηματολόγιο με βάση το οποίο συγκεντώσαμε τις προφορικές μαρτυρίες των κατοίκων για το ποτάμι παρουσιάζεται σε Παράρτημα στο τέλος αυτού του εντύπου.

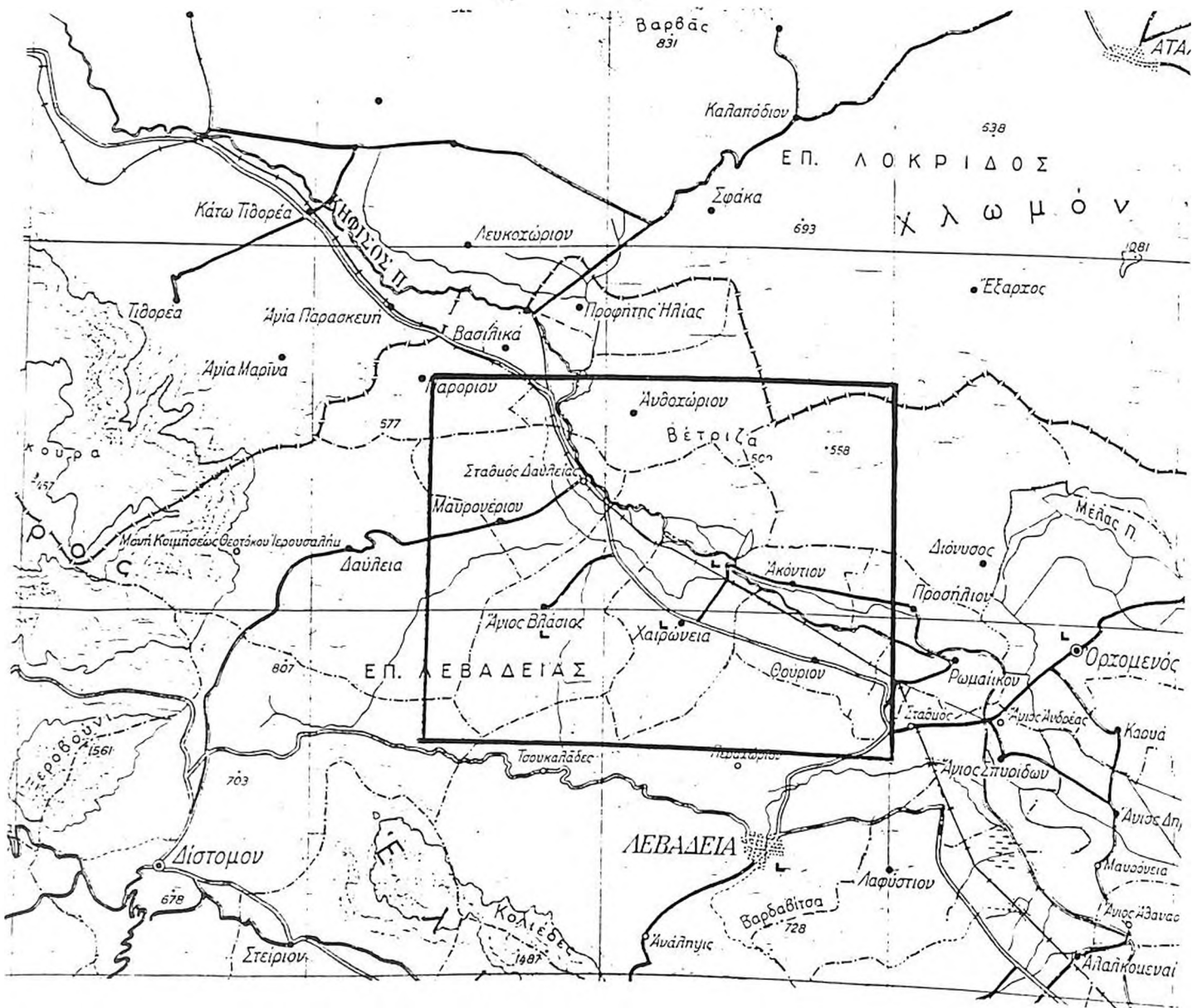
Μέσ' απ' αυτή μας την προσπάθεια γνωριστήκαμε με το ποτάμι της περιοχής με μέθοδο ερευνητική και πνεύμα κριτικό. Το κέρδος μας ήταν η συνειδητοποίηση της σπουδαιότητας του στοιχείου του νερού για την ανθρώπινη επιβίωση μέσα από τη μελέτη ενός συγκεκριμένου και απτού υδατικού συστήματος, η συνειδητοποίηση της ανάγκης για βελτίωση των γνώσεών μας πάνω σε θέματα που αφορούν τους μηχανισμούς ισορροπίας των φυσικών οικοσυστημάτων μέσα από ψάξιμο στα κατάλληλα αρχεία και η ευαισθητοποίησή μας πάνω σε θέματα προστασίας του νερού στη φύση και των χώρων όπου αυτό βρίσκεται (ποτάμια, λίμνες κλπ.).

Για να εξακολουθήσει ο Βοιωτικός Κηφισός να κυλάει τα ήρεμα νερά του από τις πηγές του στις πλαγιές του Παρνασσού προς την έξοδό του στη λίμνη Υλίκη, χαρίζοντας τη ζωή στον εύφορο κάμπο της Χαιρώνειας, είναι ανάγκη να δοθεί μια αφορμή για την γνωριμία των κατοίκων του κάμπου με την μυθολογία, την ιστορία, τη χλωρίδα, την πανίδα, αλλά και με τα προβλήματα, τα σκουπίδια και τη ρύπανση που ταλαιπωρούν το ποτάμι, τα ζώα και τα φυτά που ζουν σ' αυτό.

Ελπίζουμε η μικρή μας αυτή έρευνα να έδωσε αυτή την αφορμή.....

Ο υπεύθυνος της ομάδας Π.Ε.
ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΕΛΕΛΗΣ

ΧΑΡΤΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

1. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Στο κεντρικό τμήμα του νομού Βοιωτίας και στους ανατολικούς πρόποδες του Παρνασσού, ανάμεσα στα βουνά Θούριο και Ακόντιο, απλώνεται η μακρόστενη πεδιάδα της Χαιρώνειας.

Γη εύφορη και καλλιεργήσιμη, διαμορφώθηκε με το πέρασμα των αιώνων από τις άφθονες φερτές ύλες που έχει αποθέσει ο ποταμός Βοιωτικός Κηφισός και μπορεί να θεωρηθεί σαν βορειοδυτική προέκταση και απόληξη της πεδιάδας της Κωπαΐδας.

Ο κάμπος της Χαιρώνειας γειτονεύει στα ανατολικά με την πεδιάδα του Ορχομενού, στα δυτικά με τα πρώτα υψώματα του Παρνασσού και τη Δαύλεια, ενώ βόρεια και νότια οριοθετείται από τους πρόποδες των βουνών Μαυρονέρι, Ακόντιο και Θούριο αντίστοιχα (βλ. Χάρτη).

Κύριο γεωγραφικό και υδρολογικό στοιχείο της περιοχής αποτελεί ο ποταμός Βοιωτικός Κηφισός, ο οποίος διαρρέει την πεδιάδα με κατεύθυνση από βορειοδυτικά προς νοτιοανατολικά. Μάλιστα ο κάμπος της Χαιρώνειας είναι επίσης γνωστός και ως "κοιλιάδα του Κάτω Κηφισού".

Η Κεντρική Ελλάδα χαρακτηρίζεται ορογραφικά από επιμήκεις οροσειρές, ανάμεσα στις οποίες υπάρχουν πεδιάδες και λεκάνες. Η σπουδαιότερη από τις οροσειρές αυτές ξεκινάει από την Πίνδο και προχωρεί μέσα στην Κεντρική Ελλάδα στρέφοντας προ τα ΝΑ με τα βουνά των Αγράφων, τον Τυμφρηστό, τα Βαρδούσια, τον Παρνασσό και την Γκιώνα. Ανάμεσα σε αυτή την αλυσίδα βουνών και την οροσειρά που δημιουργείται από την Πίνδο, την Οίτη και το Καλλίδρομο, δημιουργούνται μερικές τεκτονικές λεκάνες όπως η κοιλάδα του Βοιωτικού Κηφισού, η πεδιάδα της Λιβαδειάς, στην οποία ανήκει και η Κωπαΐδα, η πεδιάδα της Ανατολικής Βοιωτίας (Θήβας) και η κοιλάδα της Άμφισσας.

Ο Βοιωτικός Κηφισός είναι συνεπώς ο σημαντικότερος ποταμός της Βοιωτίας (Πίνακας 1 Πηγή: Ελλάδα Ιστορία και Πολιτισμός, σ.108). Το πέρασμα του ποταμού αυτού από τον κάμπο της Χαιρώνειας αποτελεί καθοριστικό στοιχείο για τη σύσταση των εδαφών του κάμπου, καθώς και για την άρδευση των καλλιεργούμενων εκτάσεων.

Πίνακας 1.

ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΙ ΠΟΤΑΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΠΟΤΑΜΟΙ	ΜΗΚΟΣ ΣΕ ΧΙΛ.
ΘΡΑΚΗ	Εβρος*	204
	Νέστος*	130
	Φιλιουρί	74
	Ποταμός Ξάνθης	58
	Κομψάτος	45
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	Άλιακμονας	297
	Στρυμόνας*	118
	Άξιός*	76
	Γαλλικός Λουδίας	70 40
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	Πηνειός	205
ΗΠΕΙΡΟΣ	Θύαμης (Καλαμάς)	115
	Άραχθος	110
	Λούρος	80
	Άώος*	70
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	Αχελώος	220
	Εύηνος	113
	Σπερχειός	80
	Μόρνος	70
	Άσωπός	57
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	Βοιωτ. Κηφισός	45
	Άλφειός	110
	Ευρώτας	80
	Λάδωνας	76
	Πηνειός	70

2. ΦΥΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΚΗΦΙΣΟΥ

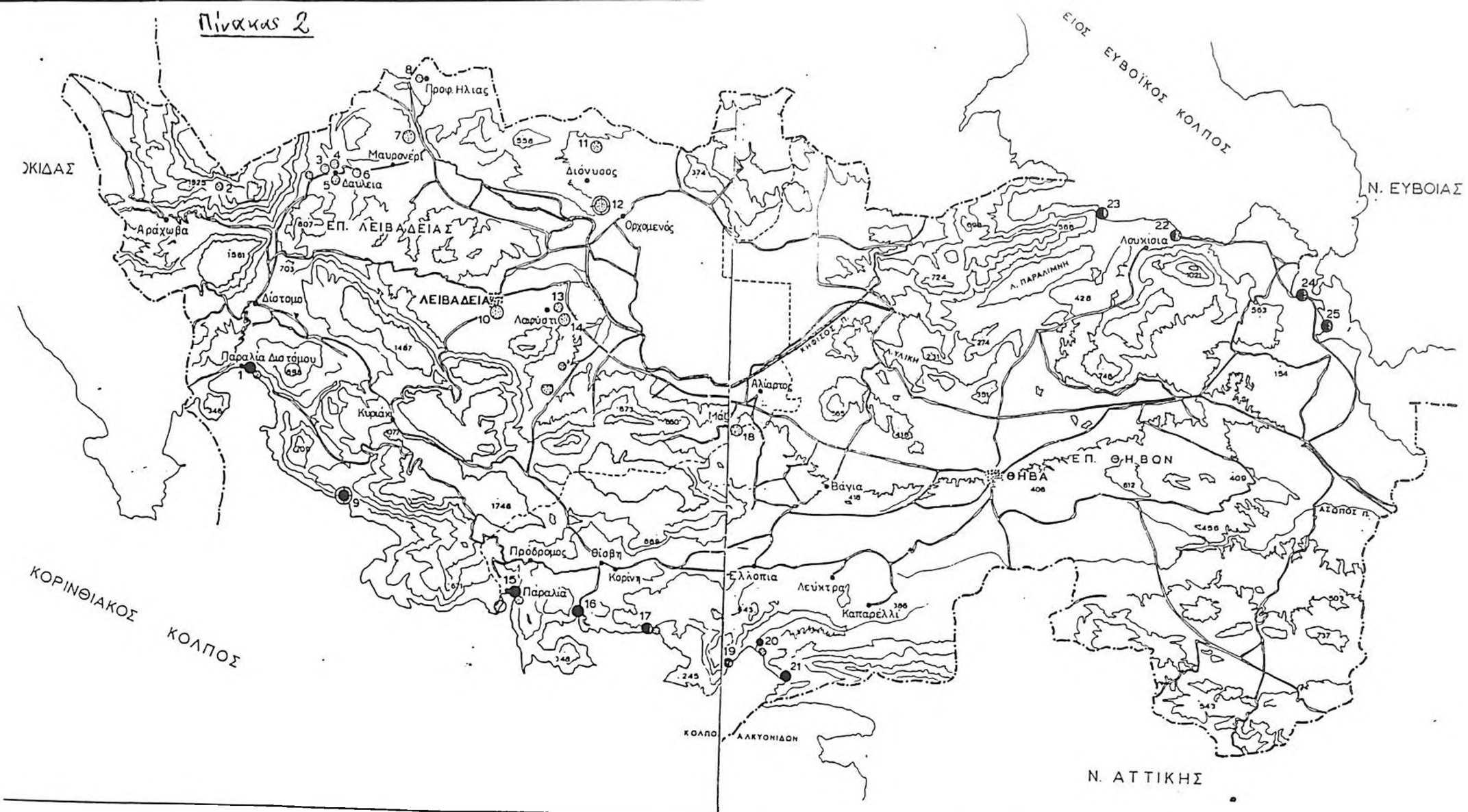
Πηγές, Εκβολές, χειμάρροι, ρέματα, στάθμη νερού

Ο Βοιωτικός Κηφισός πηγάζει από τις πλαγιές της Γκιώνας, της Οίτης και του Παρνασσού στο νομό Φωκίδας περνάει από τα βόρεια τμήματα του κάμπου της Χαιρώνειας, διαρρέει την πεδιάδα της Κωπαΐδας και χύνεται στη λίμνη Υλίκη.

Οι πηγές του Κηφισού είναι πολλές. Πάνω από 100 μικρότερες ή μεγαλύτερες πηγές καταγράφονται σε ειδική μελέτη του Ινστιτούτου Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (ΙΓΜΕ) για το υδατικό ισοζύγιο του Βοιωτικού Κηφισού. Οι σημαντικότερες από αυτές παριστάνονται στον **Πίνακα 2** και **3**.

Αρκετοί παραπόταμοι και ρέματα χύνονται στον Κηφισό, όπως ο Πλατανιάς, ο Μεραναίος και ο Μπογδαναίος στην περιοχή της Χαιρώνειας, καθώς και ο Χάραδρος (Κακόρεμα), ο Πίνδος, το Μαυρονέρι, η Έρκυνα, το ρέμα του Αγίου Γεωργίου, ο Μέλας.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται το φαινόμενο της μείωσης της στάθμης του Κηφισού εξαιτίας των γενικά μειωμένων βροχοπτώσεων των τελευταίων χρόνων στην περιοχή, και λόγω της διαπλάτυνης της κοίτης του ποταμού και της υπεράντλησης του νερού για πότισμα των χωραφιών κυρίως τους θερινούς μήνες.

Ι.Γ.Μ.Ε.
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΥΔΡΟΓΕΩΛΟΓΙΑΣ

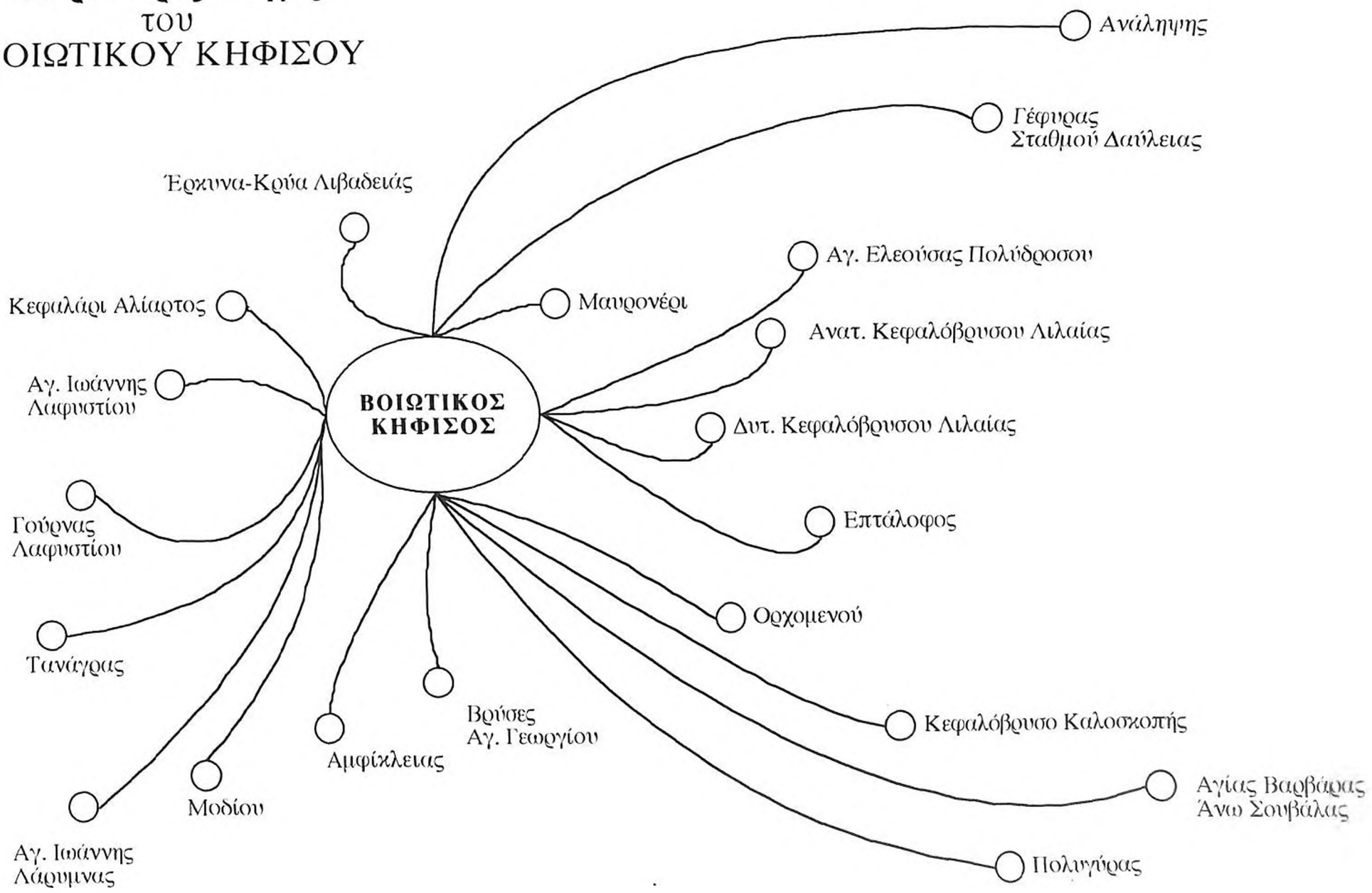
**ΧΑΡΤΗΣ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΚΑΡΣΤΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ
ΝΟΜΟΥ ΒΟΙΩΤΙΑΣ**

ΚΛΙΜΑΚΑ 1:200000
ΑΠΟ
ΝΙΚ. ΚΟΥΡΜΟΥΛΗ

Π Α Ρ Ο Ψ Η m ³ /h	ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ CΙ ³ mg/l (p.p.m)	ΠΕΡΙΟΔΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΣΗΣ ΣΑΝ ΥΦΑΛΜΥΡΕ Σ	
○ < 36	○ < 350	● Μεγάλη περιεκτικότητα σε CΙ ³ μέχρι 1500 p.p.m	○ Μόνιμη
○ 36 - 100	● 350 - 1500	● Μεγάλη περιεκτικότητα σε CΙ ³ μέχρι 3000 p.p.m	○ Διαλείπουσα
○ 100 - 1000	● 1500 - 3000	● Μεγάλη περιεκτικότητα σε CΙ ³ μέχρι 5000 p.p.m	○ Υποθαλασσία
○ > 1000	● 3000 - 5000	● Μεγάλη περιεκτικότητα σε CΙ ³ = 5000	○ Συγκρότημα πηγών
	● > 5000		○ Όρια Νομών

4.

Κυριότερες Πηγές ΤΟΥ ΒΟΙΩΤΙΚΟΥ ΚΗΦΙΣΟΥ

3. Ο ΚΗΦΙΣΟΣ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Ονομασίες, τοπωνυμίες

Ο Κηφισός -εκτός από το όνομά του που είναι προελληνικό και παραμένει αναλλοίωτο από τους αρχαίους χρόνους και φαίνεται να έχει δοθεί στο ποτάμι από τους αρχαιότετους κατοίκους της Ελλάδας, πριν από την κάθοδο των Δωριέων-ονομάζεται στην περιοχή του κάμπου της Χαιρώνειας και Μαυρονέρι. Η ονομασία αυτή αποδίδεται σε έναν από τους βασικούς παραποτάμους του.

Ο Κηφισός, όπως όλα τα ποτάμια, διασχίζει πλήθος από περιοχές που ανήκουν σε διαφορετικές κωμοπόλεις και χωριά της Φωκίδας και της Βοιωτίας. Έτσι, είναι φυσικό κάθε περιοχή να έχει τα δικά της ιδιαίτερα ονόματα (τοπωνύμια) με τα οποία χαρακτηρίζονται διάφορες τοποθεσίες κοντά στο ποτάμι.

Στην περιοχή της Χαιρώνειας μερικά από τα τοπωνύμια που συγκεντρώσαμε είναι:

Καράμουσα Πλατάνια Γύφτισσα Κουλούρι Μπαλωμένου Χιλιάδες

Επίσης ο ποταμός Κηφισός στην αρχαιότητα είχε χαρίσει το όνομά του και στη λίμνη Κωπαΐδα, η οποία ήδη από την εποχή του Ομήρου ονομαζόταν "Κηφισίς".

Μυθολογικές και ιστορικές πληροφορίες

Ο Βοιωτικός (ή αλλιώς Φωκικός) Κηφισός υπήρξε από την αρχαιότητα σημαντικό ποτάμι της Στερεάς Ελλάδας και ο κυριότερος ποταμός της αρχαίας Φωκίδας. Πολλοί αρχαίοι συγγραφείς αναφέρονται στον Β. Κηφισό και μας παρέχουν πολλές γεωγραφικές, μυθολογικές και ιστορικές πληροφορίες.

Ο Όμηρος χαρακτηρίζει τον Κηφισό "ιερό", ενώ σύμφωνα με τον Ησίοδο, το ποτάμι διαρρέει την φωκική πεδιάδα "σκολιώς και δρακοντοειδώς" (με ελαφρά γυρίσματα φιδιού).

Ο Όμηρος στον κατάλογο των καραβιών που πήραν μέρος στον Τρωικό Πόλεμο (Ιλιάδα ραψ. Β) αναφέρει ότι ο Κηφισός πήγαζε από τη Λίλαια.

Ο Στράβων και ο Πausανίας μνημονεύουν τον Κηφισό και αναφέρουν ότι πηγάζει από τη Λίλαια, περνάει από την Ελάτεια, διασχίζει την χώρα των Παραποταμίων και των Φανωτέων και, αφού ποτίσει τον κάμπο της Χαιρώνειας, της Ορχομενίας και της Κορώνειας, χύνεται στην Κωπαΐδα.

Ο Πausανίας, που εξετάζει τις κοιλάδες του Άνω και Κάτω Κηφισού ως προς τις γεωργικές τους καλλιέργειες και το φυσικό τους πλούτο, αναφέρει ότι το έδαφος είναι άριστο για σπορά και καλλιέργεια. Μάλιστα το λάδι που παραγόταν από του ελαιώνες της περιοχής, σύμφωνα με τον Πausανία ήταν θαυμάσιο σε χρώμα και σε γεύση και ήταν ανώτερο από το Ιβηρικό κι απ' το λάδι της νήσου Ιστρίας. Με το λάδι αυτό παρασκεύαζαν στην αρχαιότητα κάθε είδους αρώματα.

Άλλωστε η περιοχή της Χαιρώνειας στην αρχαιότητα φημιζόταν για τη βιοτεχνία αρωματικού λαδιού, που το κατασκεύαζαν από τριαντάφυλλα, κρίνα και νάρκισσους του Κηφισού και το πουλούσαν για παυσίπονο και για ν' αλείφουν και διατηρούν τα ξόανα. Σύμφωνα με τον Πausανία, στις όχθες του Κηφισού, στην περιοχή της Ελάτειας, ήταν συνηθισμένα τα πουλιά που λέγονται ωτίδες.

Στην αρχαιότητα τα ποτάμια, τα βουνά και οι λίμνες είχαν κάποιο θεϊκό πρόσωπο. Έτσι και ο Κηφισός: ήταν παιδί θεού. Πολλά ιερά και βωμοί είχαν στηθεί για τη λατρεία της θεότητας του ποταμού, που είχε σαν έμβλημά του το κέρασ της Αμάθειας. Στα ιερά αυτά η αρχαιολογική έρευνα έφερε στο φώς εξαιρετικής τέχνης αναθήματα στην ποτάμια θεότητα (**Εικόνα 1**).

Ο Πίνδαρος τραγούδησε τις χάρες του Κηφισού και αναφέρει ότι ο Τιτυός είχε θυγατέρα την Ευρώπη, που από τον Ποσειδώνα γέννησε στις όχθες του Κηφισού τόν Εύφημο.

Ως ποτάμια θεότητα ο Κηφισός είχε πολλές κόρες-νύμφες. Ο Πausανίας αναφέρει την Δαύλεια, την Κασταλία, την Μέλαινα, την Θυΐα και την Λίλαια. Αυτές ήταν κόρες του Κηφισού που ο ποταμός της απέκτησε από την νύμφη Λειριόπη.

Τα νερά της Κασταλίας, σύμφωνα με τον Πausανία, ήταν δώρο του Κηφισού ποταμού, γιατί οι κάτοικοι της αρχαίας Λίλαιας είχαν έθιμο να ρίχνουν ορισμένες μέρες του χρόνου στην πηγή του Κηφισού ντόπια γλυκίσματα, τα οποία -λέγανε- ξαναφαίνονταν στην Κασταλία.

Για τη Λίλαια ο Πausανίας αναφέρει ότι χάρη στη νύμφη αυτή, κόρη του Κηφισού, πήρε το όνομά της η ομώνυμη πόλη στην οποία εντοπίζεται και η σημαντικότερη πηγή του ποταμού. Μάλιστα ο αρχαίος περιηγητής αναφέρει ότι το νερό του Κηφισού πηγάζει από τη γη όχι με ησυχία, αλλά -ιδίως κατά τα μεσημέρια- με ένα μούγκρισμα που το παρομοιάζει με αυτό του ταύρου. Ίσως έτσι να μην είναι τυχαίο το γεγονός ότι σε αρχαία νομίσματα της Λίλαιας στη μία όψη απεικονίζεται η κεφαλή της ομώνυμης νύμφης, ενώ στην άλλη κεφάλι ταύρου, που αποτελούσε και την προσφιλέστερη θυσία των ανθρώπων προς των ποτάμιο θεό (**Εικόνα 2**).

Από τα αρσενικά παιδιά του Κηφισού τα γνωστότερα είναι ο βασιλιάς του Ορχομενού Ετεοκλής, καθώς και ο βοιωτός ήρωας Νάρκισσος. Ο Ετεοκλής, που σύμφωνα με τον Πausανία ονομαζόταν από μερικούς αρχαίους ποιητές και Κηφησιάδης, όταν έγινε βασιλιάς, ίδρυσε στον Ορχομενό δύο φυλές από τις οποίες τη μία ονόμασε Κηφισιάδα.

Ο μύθος του πανέμορφου Νάρκισσου που μάγεψε με τα κάλλη του τη νύμφη Ηχώ, ήταν ιδιαίτερα γνωστός στην αρχαιότητα. Στα ήρεμα νερά του Κηφισού αντανακλούσε και θαύμαζε την ομορφιά του ο Νάρκισσος, αγνοώντας το ερωτικό κάλεσμα της νύμφης που μεταμορφώθηκε απ' τον καημό της σε βράχο, διατηρώντας μόνον τη φωνή της. Και εκεί, στα ίδια ήρεμα νερά του πατέρα Κηφισού, βρήκε την τιμωρία του από τη θεά Νέμεση ο ωραιοπαθής Νάρκισσος: καταδικάστηκε να ερωτευτεί παθολογικά το είδωλό του, που όμως εξαφανιζόταν μόλις ο δυστυχισμένος Νάρκισσος προσπαθούσε να το αγγίξει πάνω στην υδάτινη επιφάνεια του ποταμού. Πέθανε κι αυτός από το μαράζι και μεταμορφώθηκε στο ομώνυμο υδροχαρές αρωματικό λουλούδι.

Από τις αρχαίες περιγραφές και τα αρχαιολογικά ευρήματα στην περιοχή του άνω ρου του Κηφισού (Φωκίδα) φαίνεται ότι το στενό των Παραποταμιών

Εικόνα 1.

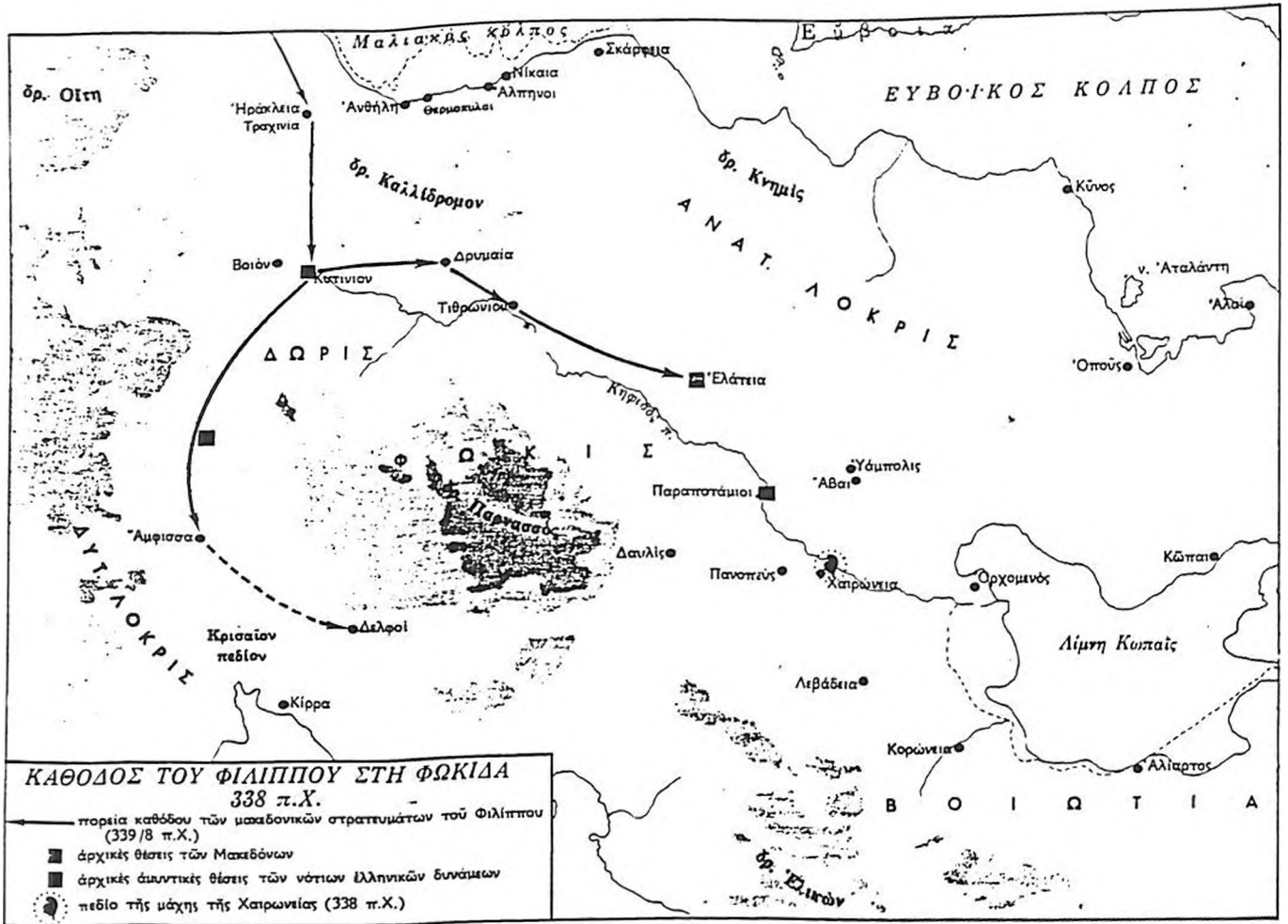

Μαρμάρινη γλυπτική εικόνα παιδιού, ύψους 86 εκατοστών, ανάθημα στο ιερό του Κηφισού, στις πηγές του κοντά στη Λίβια. Στη σημ. 3 της σελ. 427 αναφέρονται δύο γονείς από τη Λίβια που αφιέρωσαν το μικρό τους γιό στον τοπικό ποταμό θεό για να τον έχει υπό την προστασία του. Ο Αχιλλέας ήταν ταμένος από τον πατέρα του στο Σπερχειό (Τζ. Ψ 141 κτ.).

Εικόνα 2.

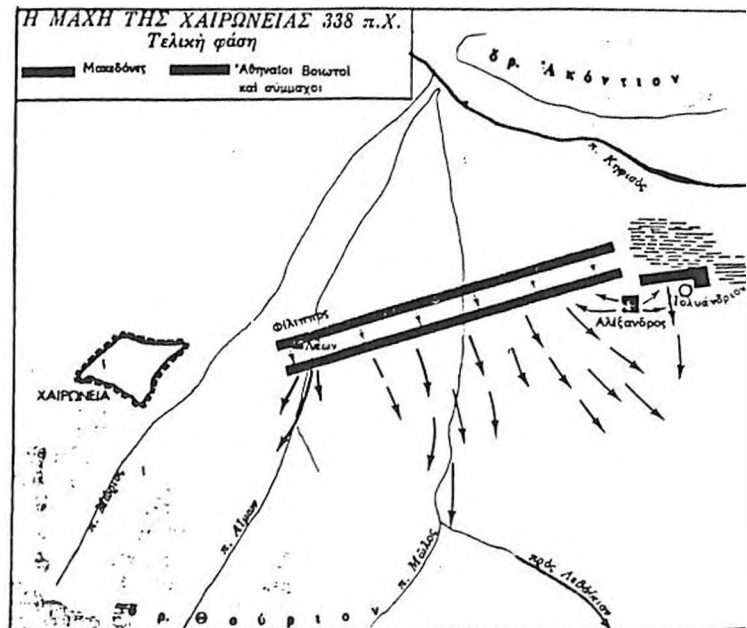
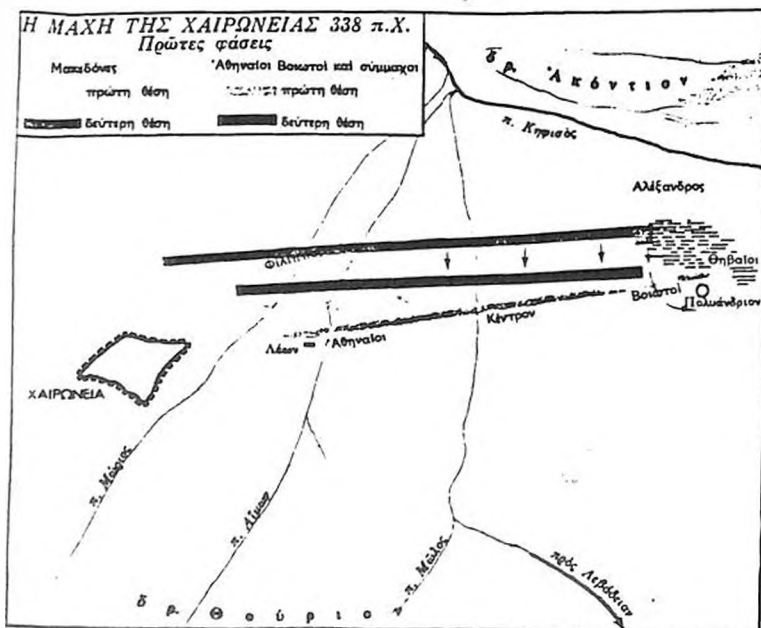
Εικόνα 3.

Ἡ καθόδος τῶν μακεδονικῶν στρατευμάτων στὴ Φωκίδα καὶ ἡ κατάληψη στρατηγικῶν θέσεων τοῦ Κυτινίου καὶ τῆς Ἐλατείας, προκάλεσε τὸν συσπασμὸ τῶν ἀντιπάλων τοῦ Φιλίππου.

Ἀθηναῖοι καὶ Βοιωτοὶ ἐνωμένοι ἔσπευσαν νὰ καλύψουν τὶς διαβάσεις πρὸς τὴν Θῆβα καὶ τὴν Ἀμφισσα καταλαμβάνοντας τοὺς Παραποταμίους καὶ τὸ στενὸ τῆς Γραβιάς.

Εικόνα 4.

Ἡ συντριπτικὴ νίκη τοῦ Φιλίππου στὴ Χαίρωνεια βασίσθηκε στὸ στρατηγικὸ σχέδιό του καὶ στὴν ἐπιτυχημένη ἐπίθεση τοῦ ἐπιλεκτοῦ σώματος, πού ὠδηγοῦσε ὁ Ἀλέξανδρος. Τὸ δεξιὸ κέρασ τοῦ Φιλίππου, ὑποχωρῶντας στὴν ἀρχὴ τῆς μάχης, παρέσυρε σὲ καταδίωξή του τὸ ἀριστερὸ τῶν Ἀθηναίων, προκαλών-

τας τὴ δημιουργία κενοῦ στοῦ δεξιὸ τῆς συμμαχικῆς παρατάξεως. Εἰσχωρῶντας σ' αὐτὸ ὁ Ἀλέξανδρος κατώρθωσε νὰ ταράξῃ τὴν παρατάξη τῶν ἀντιπάλων. Ἡ σύντομη ἐπίθεση τοῦ Φιλίππου ἐπέτυχε τὴ διάλυση τῆς συμμαχικῆς στρατιᾶς, πού διέφυγε πρὸς τὴ Λεβάδεια καὶ τὴν πεδιάδα τῆς Βοιωτίας.

αποτελούσε σπουδαίο στρατηγικό σημείο στην αρχαιότητα, αφού ήταν το μόνο πέρασμα από τη βόρεια στην νότια Ελλάδα.

Στη χαιρωνίτικη πεδιάδα και στα έλη του Άνω και Κάτω Κηφισού διαδραματίστηκαν σπουδαία πολεμικά γεγονότα, για τα οποία πολλά έχουν γραφτεί, τόσο από τους αρχαίους συγγραφείς, όσο και από τους νεότερους και σύγχρονους μελετητές. Έτσι, ο Ηρόδοτος εξιστορεί ότι η πόλη των Παραποταμίων είχε πάθει σοβαρές καταστροφές από τους Πέρσες του Ξέρξη. Όμως και από τους Μακεδόνες του Φιλίππου η περιοχή των Παραποταμίων υπέστη καταστροφές (**Εικόνα 3**), ενώ στις όχθες του Κηφισού, στην περιοχή της Χαιρώνειας, έλαβε χώρα η μάχη που σήμανε το τέλος της κλασικής εποχής, η Μάχη της Χαιρώνειας (338 π.Χ.).(**Εικόνα 4**).

Αλλά και στους πολέμους των Ρωμαίων, των Φράγκων και των Τούρκων οι πεδιάδες του Άνω και Κάτω Κηφισού μετατράπηκαν σε πεδία σκληρών πολεμικών αναμετρήσεων. Το 86 π.Χ. ο Αρχέλαος και ο Σύλλας συγκρούστηκαν με τους στρατούς τους στην περιοχή των Παραποταμίων, κοντά στον Κηφισό, ενώ πολλούς αιώνες αργότερα, στις 15 Μαρτίου 1311 μ.Χ. στις όχθες του Κηφισού, κοντά στην Κωπαίδα, συγκρούστηκε ο στρατός του Φραγκικού δουκάτου των Αθηνών με τους Καταλανούς.

Στη δεκαετία του 1830 ένας Γερμανός περιηγητής, ο Heinrich Nicolaus Ulrichs (Χάινριχ Νικόλαους Ούλριχς) πέρασε από τη Βοιωτία και καταγράφοντας τις εντυπώσεις του από την περιοχή αναφέρεται και στον Κηφισό. Γράφει λοιπόν ο ξένος ταξιδιώτης συγκρίνοντας τους δύο γνωστούς Κηφισούς, τον Βοιωτικό και τον Αττικό: « Για μένα που ζούσα εδώ και αρκετά χρόνια κάτω από τον εύθυμο αλλά ξερό ουρανό της Αθήνας, ζωσμένης από φαλακρά βουνά και αγρούς γεμάτους βράχια που σπάνια ρουφάνε την πρωινή δρόσο και μόνο για λίγο καιρό πρασινίζουν, όπου ο Αττικός Κηφισός σουρώνει και τρεχουλίζει μέσα σε ένα αυλάκι κάτω από αρχαία λιόδενδρα... για μένα λοιπόν είχαν αυτές οι όχθες του Βοιωτικού Κηφισού μια δική τους χάρη και ξυπνούσαν μέσα μου αναμνήσεις από τη μακρινή μου βόρεια πατρίδα. Ένα πλατύ ποτάμι ρέει σιγά και ήρεμα ανάμεσα σε χαμηλές όχθες και ψηλές ιτιές. Σμήνη από πάπιες και χήνες πλέουν στην επιφάνειά του, ενώ εδώ κι εκεί κυλιούνται γουρούνια στον υγρό βούρκο με απόλαυση...»

4. ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟΝ ΚΗΦΙΣΟ

Τα ποτάμια είναι βιότοποι που φιλοξενούν μέσα στα νερά τους, στις όχθες τους ή γύρω από αυτές ενδιαφέροντες φυτικούς και ζωικούς οργανισμούς. Κάθε ποτάμι σε όλο το μήκος του παρέχει νερό, τροφή και κατοικία σε μια μεγάλη ποικιλία άγριας ζωής. Ωστόσο, ένα ποτάμι παρουσιάζει διαφορετικά χαρακτηριστικά στην πορεία του· μπορεί να ξεκινάει ένα ορμητικό ρυάκι που κατεβαίνει αφρίζοντας από το βουνό, αλλά ως τη στιγμή που θα φτάσει στην εκβολή του έχει διαπλατυνθεί και κυλάει τα νερά του πιο ήρεμα.

Έτσι και ο Κηφισός· δίνει ζωή με το καθαρό νερό του σε ένα πλήθος οργανισμών -φυτών και ζώων- οι οποίοι, ανάλογα με το πλάτος της κοίτης του και την ορμητικότητα των νερών του, αλλάζουν σε ποικιλία και αριθμό από περιοχή σε περιοχή.

Στον **Πίνακα 3** προβάλλονται συγκεντρωτικά τα διάφορα είδη της χλωρίδας και πανίδας που ανακαλύπτει κανείς στον Κηφισό, στην περιοχή του κάμπου της Χαιρώνειας.

Πίνακας 3

ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ ΚΗΦΙΣΟΥ (στο νερό και τις οχθές)		
ΧΛΩΡΙΔΑ	ΛΕΝΔΡΑ & ΘΑΜΝΟΙ	Ιτιές, Λεύκες, Πλατάνια, Λομυρίκια, Λυγαριές, Βατομουριές, φτελιές, αγριοσυκιές, αγριοκικπαρία
	ΠΟΩΔΗ	Νάρκισσοι, Κρίνοι, Αγράμπελη, Κισσοί, Αγριόβαγρες, Γυασεμιά, Σαπουρνιές, Γλυκάγκαθα
	ΥΔΡΟΒΙΑ & ΕΛΩΒΙΑ	Καλάμια, Βούβλα, Αγριοσέλινο, ψαθί, πάπυρος, Νεροκάρδαμο, Βρύα, Λειχήνες, Νούφαρα (:)
ΠΑΝΙΔΑ	ΑΡΘΡΟΠΟΔΑ	Μαλακόστρακα (κοχύλια), Καβούρια, Καραβίδες (:)
	ΨΑΡΙΑ	Πέστροφες, Κυπρίνοι (ή Γοιβάδια, Σαζάνια ή Ιταλοί), Χεροκούβες, Πεταλούδες, Σκαρούνια, Καλαμιόφρες (ή Χιόνες), Τσιρώνια, Μπισκόβρες
	ΑΜΦΙΒΙΑ	Νεροχελώνες, Βάτραχοι, Νερόψαδα
	ΙΓΓΙΝΑ ενδημικά & διερχόμενα	Νανοβουτιχτάρα, Νιχτροκόρακας, Λευκοτσικνιάς, Σταχτοτσικνιάς, Πορφυροτσικνιάς, Χαλκόκοτα, Λευκοπελαργός, Αγριόκιρκος, Πρασινοκεφαλόπατια, Σουβλόπατια, Σαυρητάρι, Χουλιωρόπατια, Κιρκίρι, Σαρσέλα, Νεροπούλαδα, Φαλαγίδα, Τρυγόνι, Μπεκάτσα, Κουφομπεκάτινο, Καλαμοκανάς, Μπεκατσίνι, Καλημιάνα, Ορνίτι, Τσαλαπτερινός, Αλκιόν, Μελισσομάγος, Σταρήθρα, Κατσουλιέρης, Γαλιάντρα, Καρακάξα, Τρυποφράχτης, Σακουλοπαπαδίτσα, Κότσιφας, Κοκκινότσιγλα, Κοκκινολαίμης, Καλαμοποταμίδα, Τσιγλοποταμίδα, Χαμοκιάδα, Κιτρινοσουσουράδα, Λευκοσουσουράδα, Λετομάχος, Λιπλοκεφαλός, Καρδερίνα, Φλώρος, Χωραμφοστρυγίτης, Κρασοπούλι, Ληδόνι
	ΘΗΛΑΣΤΙΚΑ	ασβός, νυφίτσα, αρουραίος, κουνιάβι, βίδρα (ή σκυλοπόταμος) (:)

Η δένδρως βλάστηση του Κηφισού αποτελείται κυρίως από λεύκες, πλατάνια και ιτιές. Παλιότερα οι ιτιές του Κηφισού ήταν πολυπληθείς και στα κλαδιά τους φιλοξενούσαν τις περίτεχνες φωλιές της Σακουλοπαπαδίτσας (Remiz

Pendulinus), ενός πουλιού σπάνιου στον Ελλαδικό χώρο. Σήμερα ένας σημαντικός όγκος της παρόχθιας δένδρως βλάστησης του Κηφισού έχει αποψιλωθεί εξαιτίας των έργων διαπλάτυνσης της κοίτης με αποτέλεσμα το σπάνιο είδος της Σακουλοπαπαδίτσας να είναι υπό εξαφάνιση. Τις ιτιές που θαύμασε στις όχθες του Κηφισού τον προηγούμενο αιώνα ο Γερμανός περιηγητής Heinrich Nicolaus Ulrichs σπάνια τις συναντά κανείς σήμερα στις όχθες του ποταμού...

Ένα από τα είδη της υδρόβιας βλάστησης που μάλλον έχει χαθεί οριστικά από τα νερά του Κηφισού είναι και το Νούφαρο (*Nurhar luteum*). Αν και στολίζει ακόμα με τα πλατιά επιπλέοντα φύλλα του και τα όμορφα μυρωδάτα λουλούδια του τα γειτονικά προς τον Κηφισό ποτάμια, όπως τον Μαυροπόταμο, φαίνεται ότι από τον Κηφισό χάθηκαν οριστικά λόγω των συνεχών εκσκαφών και διευθετήσεων της κοίτης, για την ομαλότερη ροή του.

Πλήθος θάμνων και ποωδών φυτών φυτρώνουν στις όχθες του Κηφισού. Στα βάτα και τα αγκάθια της όχθης βρίσκει τροφή ένα μεγάλο πλήθος πουλιών, ενώ το νερό του ποταμού παρέχει πολλούς υδρόβιους οργανισμούς ως τροφή σε πολλά είδη πουλιών.

Από τους υδρόβιους οργανισμούς αξίζει να αναφέρουμε εδώ το σπάνιο πια σήμερα κοχύλι του Βοιωτικού Κηφισού (*Union Pictorum*) που αρκετές φορές στο παρελθόν έχει αποκαλυφθεί σε περιόδους ξηρασίας στην στεγνή κοίτη του Κηφισού ιδιαίτερα στην περιοχή Αγίου Ανδρέα - Ρωμείκου (**Εικόνα 5**).

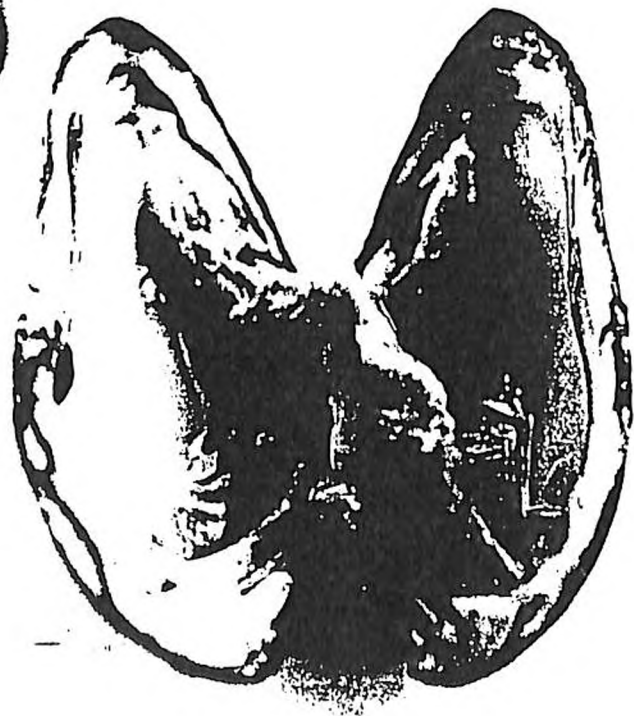
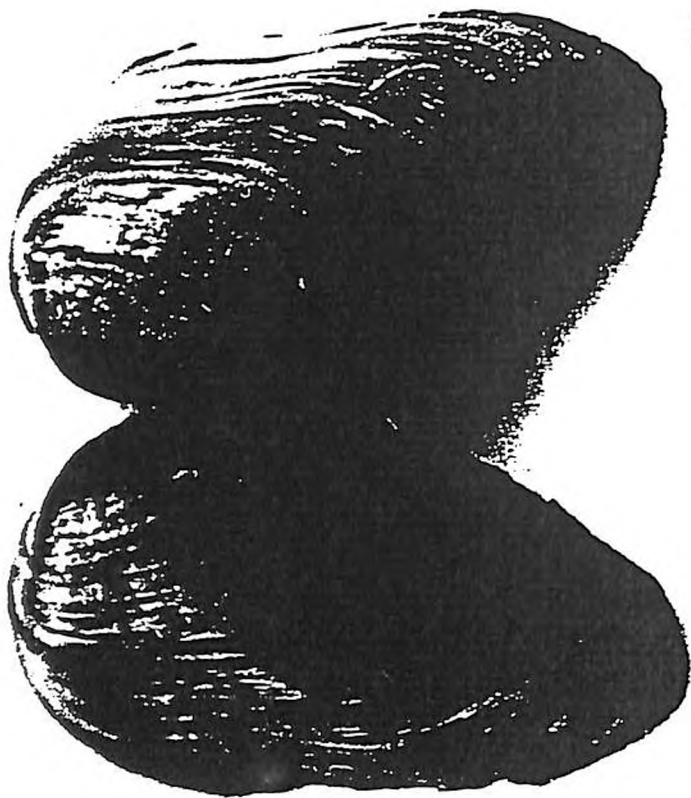
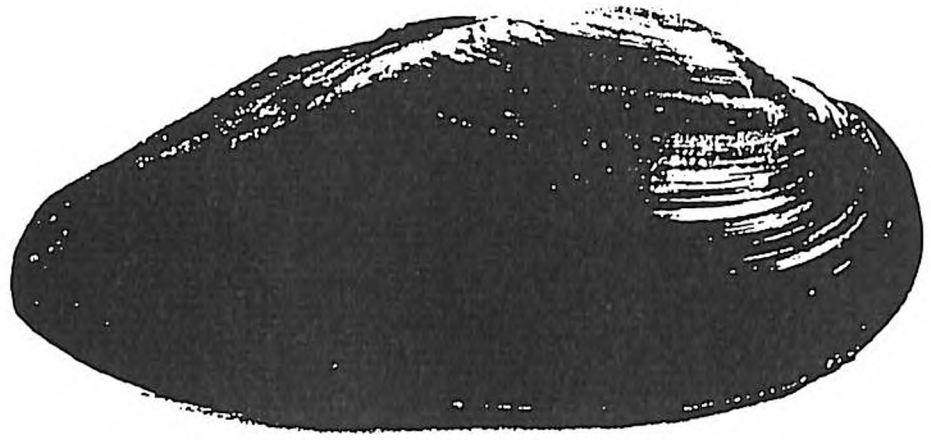
Εκτός από τις νεροχελώνες, τα βατράχια και τα νερόφιδα, στα νερά του Κηφισού υπάρχουν αρκετά είδη ψαριών.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ανάμεσα σ' αυτά υπάρχουν τρία είδη ενδημικών ψαριών, από τα οποία δύο (σκαρούνι, καλαμίθρα) δεν έχουν βρεθεί πουθενά αλλού στον κόσμο, παρά μόνο στον Κηφισό και στον Μαυροπόταμο της Βοιωτίας. Επίσης, υπάρχει και ένα είδος ποταμίσιας πέστροφας που προήλθε από τη διασταύρωση της άγριας με αυτή των ιχθυοτροφείων. Τρέφεται με πλαγκτόν, διάφορα καρκινοειδή, έντομα, κάμπιες και είναι δείκτης ότι τα νερά του Κηφισού είναι -ακόμα- αρκετά... καθαρά. Δυστυχώς όμως το είδος αυτό τείνει να εξαφανιστεί εξαιτίας της παράνομης αλιείας. Το ίδιο ισχύει και για τον ψευδοκυπρίνο (ιταλό) (**Εικόνα 6**). Παλιότερα στον Κηφισό υπήρχαν και караβίδες. Σήμερα λόγω της υπεραλίευσης έχουν εξαφανιστεί.

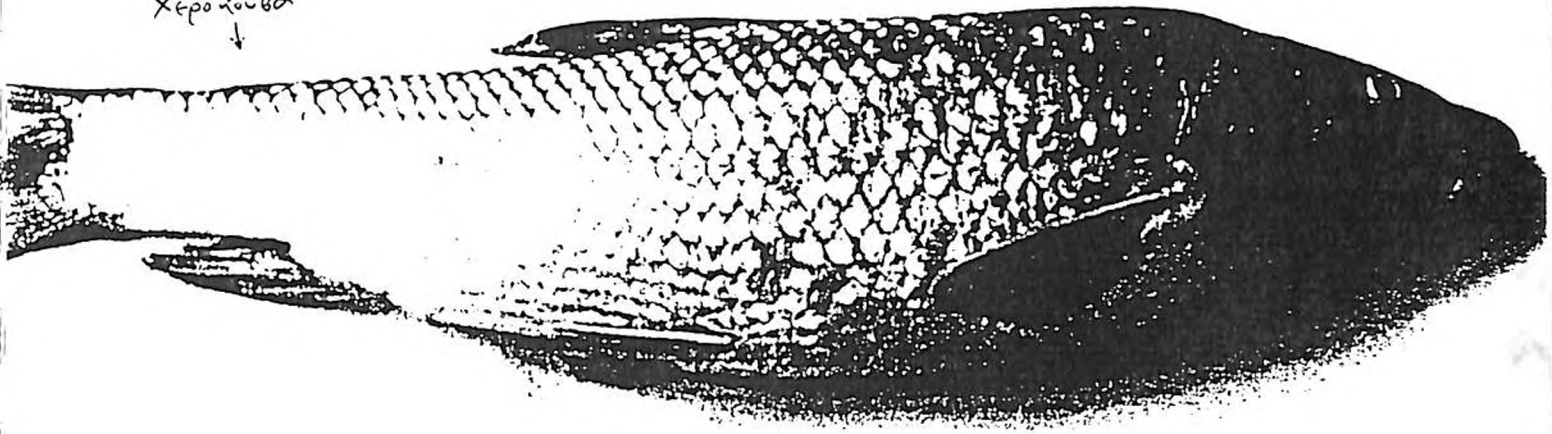
Πλήθος πουλιών φωλιάζουν κοντά στο ποτάμι και τρέφονται στις όχθες ή στα νερά του. Εκτός από τα συνηθισμένα είδη (όπως οι καρδερίνες, οι κοκκινολαιμηδες, οι τσίχλες κ.α.), το χειμώνα και την άνοιξη βρίσκουν καταφύγιο στον Κηφισό τα αποδημητικά πουλιά (κύκνοι, αγριόχηνες, ερωδιοί, αγριόπαπιες, μπεκατσίνια, φαλαρίδες κ.α.), καθώς και ο όλο και πιο σπάνιος πελαργός (*ciconia ciconia*).

Από τα θηλαστικά, σπανιότατο είδος, που, σύμφωνα με μαρτυρίες των κατοίκων της περιοχής, κολυμπά ακόμα στα νερά του Κηφισού, είναι η βίδρα (*Iutra vulgaris*), ο "σκυλοπόταμος", όπως την αποκαλούν οι ντόπιοι.

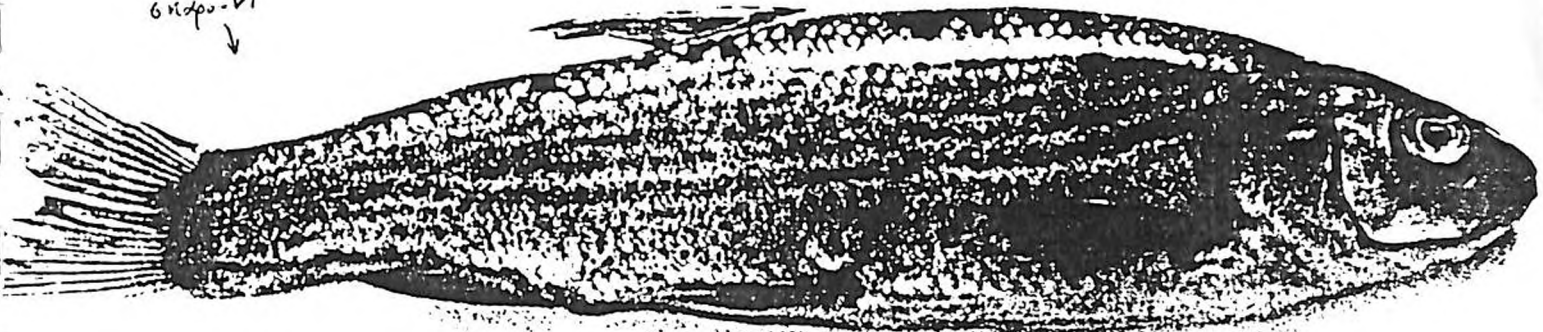
Εικόνα 5.

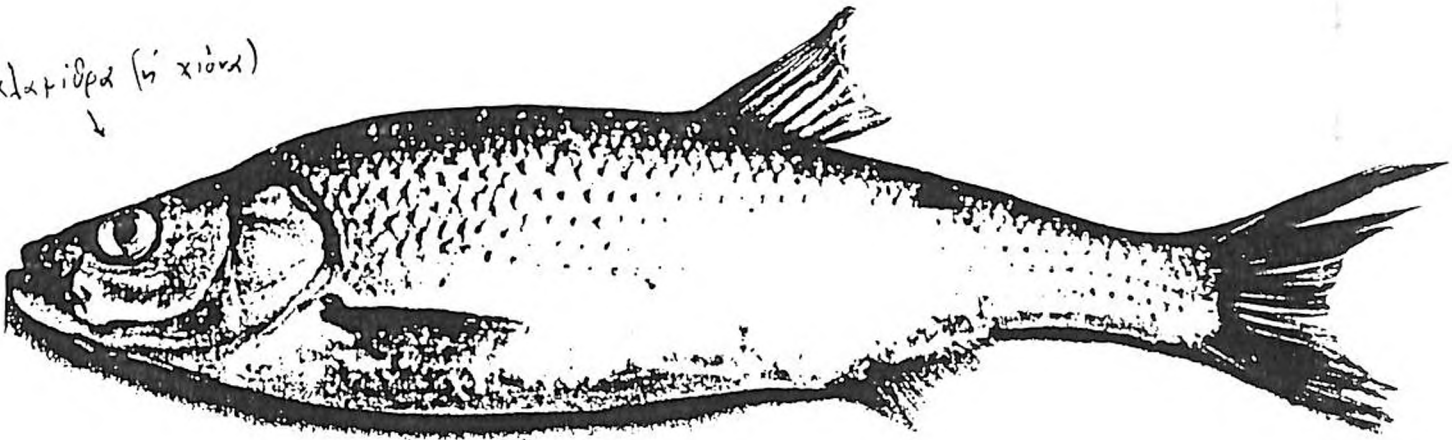
Χερόκουβα
↓

Θαλασσίσι
↓

Καλατιόρα (ή χιόνα)
↓

Ψαρό-Κυπρίνος
(ή Ιταλός)
↖

5. ΠΩΣ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝ ΤΟΝ ΚΗΦΙΣΟ

Ο Κηφισός δισχίζοντας τον κάμπο της Χαιρώνειας γίνεται πηγή ζωής για την περιοχή. Η χρησιμότητα του ποταμού για τους κατοίκους της περιοχής μας είναι πολλαπλή: ύδρευση, άρδευση, αποστράγγιση των χωραφιών, αλιεία, παροχή υδραυλικής ενέργειας σε νερόμυλους κ.α.

Όμως ένα ποτάμι δεν χρησιμοποιείται πάντα ορθολογικά από τον άνθρωπο. Συχνά γίνεται χώρος απόθεσης απορριμμάτων, ρίψης αποβλήτων, παράνομης αλιείας και κυνηγιού κλπ. Ας δούμε μερικές από αυτές τις χρήσεις του ποταμού.

Ύδρευση

Ο ποταμός Κηφισός είναι από τους βασικούς τροφοδότες νερού της λίμνης Υλίκης, η οποία με τη σειρά της υδροδοτεί το λεκανοπέδιο της Αθήνας. Εύκολα καταλαβαίνουμε τη σημασία που έχουν για το υδατικό ισοζύγιο της πρωτεύουσας της χώρας οι ποσότητες νερού που μεταφέρονται από τον Κηφισό.

Αλιεία

Αρκετοί άνθρωποι -κυρίως παιδιά και ηλικιωμένοι- περνούν ευχάριστα την ώρα τους ψαρεύοντας στον Κηφισό. Οι ψαράδες του Κηφισού πιάνουν όλα τα είδη ψαριών που υπάρχουν στο ποτάμι.

Στο ποτάμι το ψάρεμα γίνεται με διάφορα εργαλεία: καλάμι, πετονιά, απόχες, αγκίστρια. Σαν δόλωμα χρησιμοποιείται κυρίως το σκουλίκι.

Δεν είναι όμως λίγοι αυτοί που ψαρεύουν με δίχτυα και δυναμίτη. Το ψάρεμα αυτό, αν και είναι παράνομο και προκαλεί μεγάλες ζημιές στην ιχθυοπανίδα του Κηφισού, δυστυχώς αποτελεί ακόμα και σήμερα μια πραγματικότητα. Αποτέλεσμα της εντατικής παράνομης αλιείας είναι η σημαντική μείωση των ψαριών και ιδιαίτερα της πέστροφας.

Άρδευση

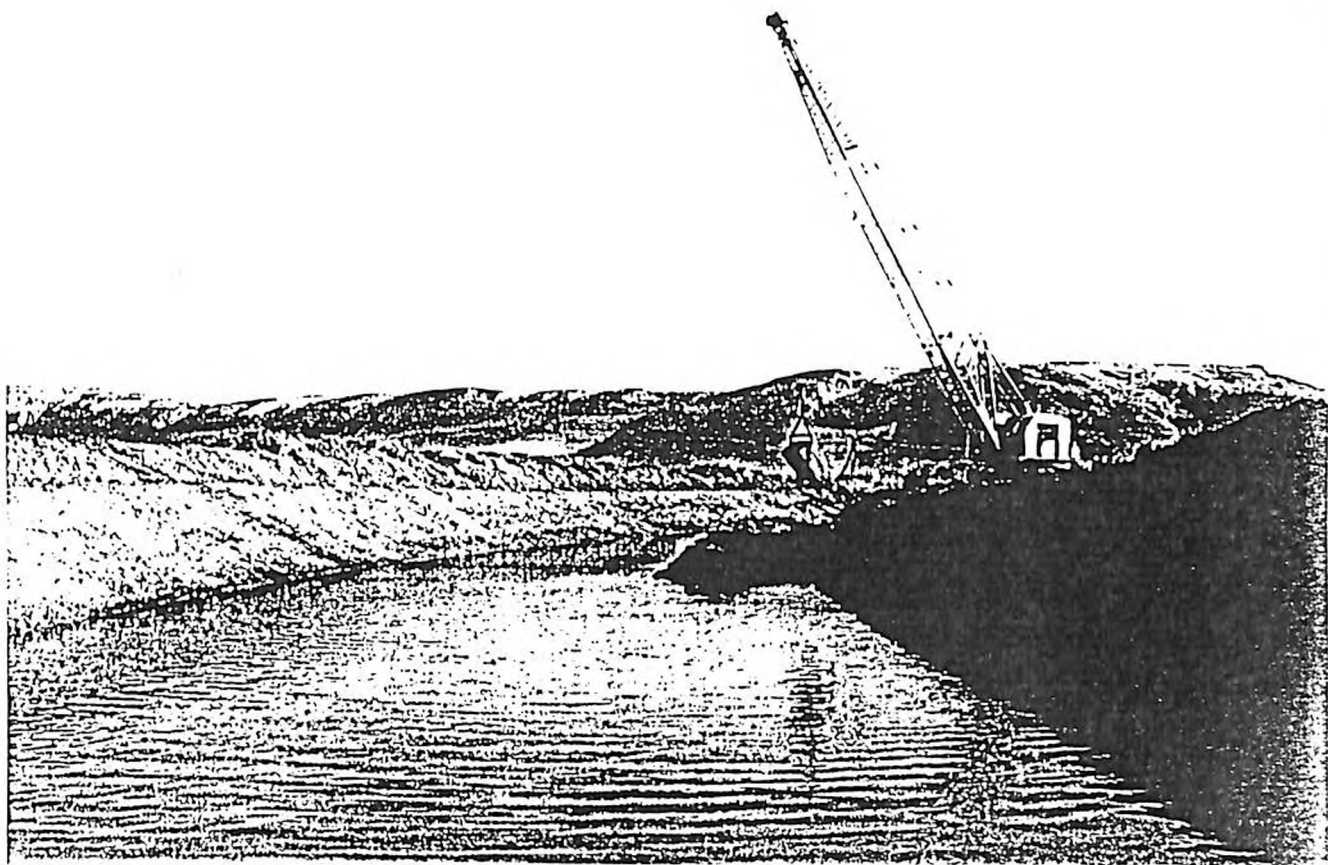
Όπως αναφέραμε και στην αρχή, ο ποταμός Βοιωτικός Κηφισός αποτελεί κύριο υδρολογικό στοιχείο του κάμπου της Χαιρώνειας και, συνεπώς, πηγή ζωής για τις καλλιέργειες της περιοχής.

Πολλά από τα χωράφια του κάμπου της Χαιρώνειας αρδεύονται από τα νερά του Κηφισού και των παραποτάμων του (Μεραναίο, Πλατανιά, Μαυρονέρι) και κυρίως το σύνολο των τετραγωνισμένων χωραφιών που προέκυψαν από τον αναδασμό στην περιφέρεια Χαιρώνειας, μετά την κατασκευή αρδευτικής τσιμενταύλακας το 1988 (Εικόνα 7).

Το πότισμα των χωραφιών γίνεται είτε με φυσική ροή με τη βοήθεια τεχνητών φραγμάτων (σούδες), είτε με άντληση του νερού με τεχνικά μέσα (πετρελαιοκίνητες ή ηλεκτροκίνητες αντλίες) και στη συνέχεια διάχυσή του με:

☐ αυτοκινούμενα ποτιστικά (καρούλια)
☐ μικρούς εκτοξευτήρες νερού (μπέκ)
☐ στάγδην (σταγονίδια) |
|--|

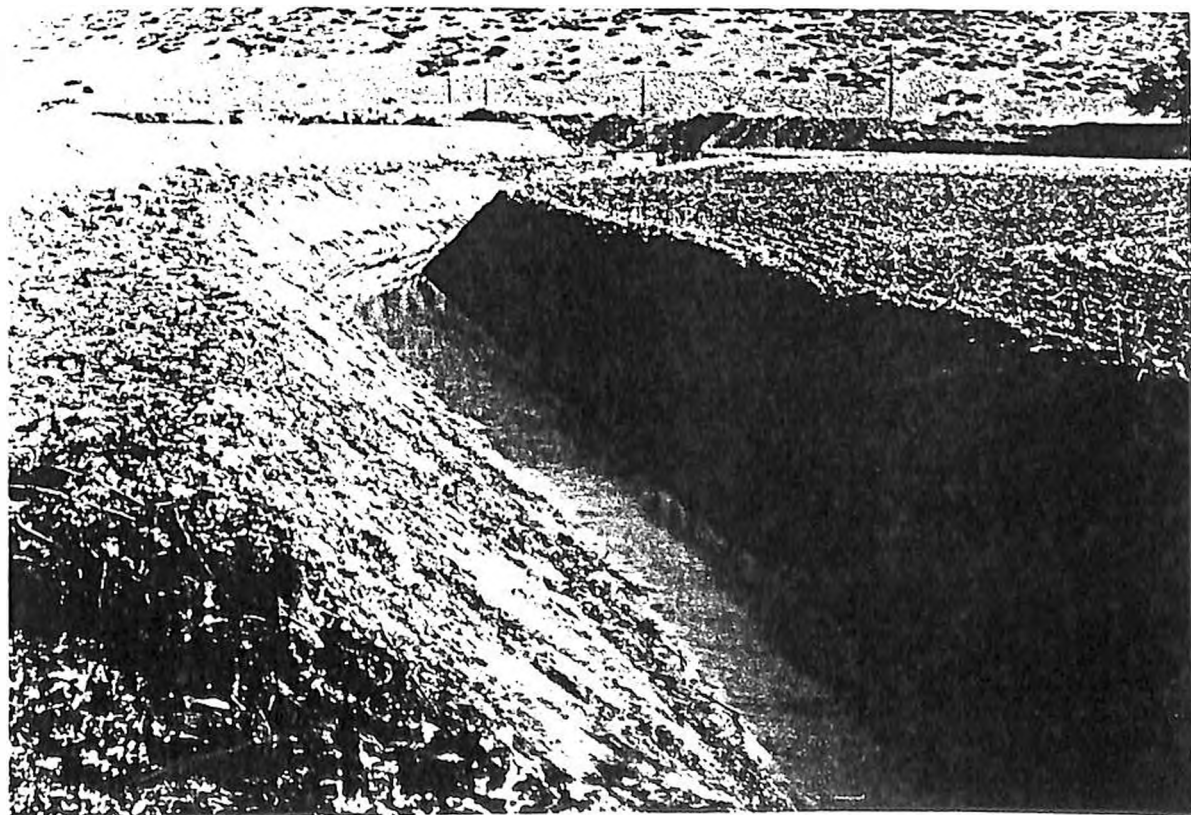
✓

Εικόνα 8. ↗

Εικόνα 7. ↘

✓

Έργα διευθέτησης της κοίτης

Με σκοπό την αποτελεσματικότερη άρδευση, την αντιπλημμυρική προστασία και τη γεωργική αξιοποίηση εκτάσεων στον Κωπαϊδικό κάμπο, έχουν γίνει κατά καιρούς επεμβάσεις στην κοίτη και τις όχθες του Κηφισού.

Κατά την αποξήρανση της Κωπαΐδας (μετά το 1886), η κοίτη του Κηφισού άλλαξε. Δημιουργήθηκε μικρή τάφρος από την περιοχή του Ορχομενού προς νότον κατά μήκος των δυτικών κρασπέδων της άλλοτε λίμνης μέχρι την Αλιάρτο. Από την Αλιάρτο η κοίτη αυτή στρέφεται προς τα βορειοανατολικά και καταλήγει με τούνελ στην Υλίκη. Στη νέα κοίτη του Κηφισού χύνονται όλα τα ποτάμια που έρχονται στη λίνη από τα δυτικά (όπως π.χ. ο Μαυροπόταμος) καθώς και τα νερά από το εσωτερικό της πεδιάδας της Κωπαΐδας με μικρότερες αποστραγγιστικές τάφρους. Σε όλη τη νέα διαδρομή του τα νερά του Κηφισού χρησιμοποιούνται και για άρδευση των γόνιμων χωραφιών του Κωπαϊδικού κάμπου.

Συγκεκριμένα στην πεδιάδα της Χαιρώνειας τα έργα στις όχθες του Κηφισού αφορούσαν την βελτίωση της ροής του ποταμού, την κατασκευή δικτύου αποστραγγιστικών τάφρων και την κατασκευή δύο μικρών λεκανών κατάκλυσης, ώστε σε περίπτωση πλημμύρας να μη προξενούνται ζημιές στις καλλιέργειες. Τα έργα αυτά εκτελέστηκαν από την εταιρία HENQY BOOT & SONS LIMITED την περίοδο 1921-1952. Σήμερα τα έργα συνεχίζονται με νέες διευθετήσεις και διανοίξεις τάφρων, καθώς και με την κατασκευή νέων γεφυρών (Εικόνα 8).

Σήμερα η μορφή της κοίτης του Κηφισού στον μεγαλύτερο μήκος της παρουσιάζει την μορφή που φαίνεται στο παρακάτω σχήμα, με αποτέλεσμα ο κίνδυνος πλημμύρας του ποταμού να έχει σχεδόν εκμηδενισθεί. Βέβαια, οι εκτεταμένες αυτές ανθρώπινες επεμβάσεις έχουν επιφέρει αλλαγές στην παρόχθια βλάστηση και κυρίως στα δένδρα.

Αυτά τα έργα αποτελούν νεότερες προσπάθειες διευθέτησης της κοίτης του Κηφισού, δηλ. του κυριότερου ποταμού-τροφοδότη των υδάτων της Κωπαΐδας. Όμως ήδη κατά τους αρχαίους χρόνους είχαν γίνει προσπάθειες για την αποξήρανση της Κωπαΐδας μέσω της εκτροπής των νερών του Κηφισού. Ο Πausanίας αναφέρει τον διαδεδομένο στην περιοχή των Θηβών μύθο σύμφωνα με τον οποίο ο Ηρακλής είχε στρέψει το ρεύμα του Κηφισού προς την πεδιάδα του

Ορχομενού φράζοντας την καταβόθρα μέσα από την οποία το ποτάμι κατευθυνόταν κάτω από τα βουνά στον Ευβοϊκό κόλπο.

Στην πραγματικότητα, την αποστράγγιση της Κωπαΐδας ανέλαβαν οι Μινύες, οι αρχαίοι κάτοικοι του Ορχομενού, κατά τον 14ο π.Χ. αιώνα πραγματοποιώντας ένα ευφυές στη σύλληψή και εντυπωσιακό στην εκτέλεσή του τεχνικό έργο. Τα νερά του Κηφισού και του Μέλανος (Μαυροπόταμου), αντί να αφεθούν και να ξεχύνονται στην Κωπαϊδική πεδιάδα πλημμυρίζοντάς την, διοχετεύθηκαν με τη βοήθεια ισχυρών αναχωμάτων και τάφρων προς τις φυσικές καταβόθρες και σε μια μεγάλη υπόγεια αποχετευτική σήραγγα (μήκους 2.230 μ.) που άνοιξαν οι Μινύες, ώστε να οδηγήσουν τα νερά υπογείως προς τον Ευβοϊκό κόλπο. Στο τέλος των μυκηναϊκών χρόνων ολόκληρο αυτό το συγκρότημα έργων εγκαταλείφθηκε (Εικόνα 9). Αργότερα, στην εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου έγιναν προσπάθειες αποξήρανσης της Κωπαΐδας, ενώ στα χρόνια του Ρωμαίου αυτοκράτορα Αδριανού (125 π.Χ.) έγινε προσπάθεια δημιουργίας κρηπιδώματος στον Κηφισό, την Έρκυνα και άλλους ποταμούς που χύνονται στην Κωπαΐδα. ✓

Νερόμυλοι

Παλιότερα λειτουργούσαν αρκετοί νερόμυλοι στην περιοχή της Βοιωτίας, κινούμενοι από την ροή των υδάτων του Κηφισού και των παραποτάμων του. Προ του 1920 λειτουργούσαν στον Κηφισό και στην περιοχή του Δαδιού (Αμφίκλειας) μύλοι που εξυπηρετούσαν τα αλέσματα δεκάδων χωριών από το Δομοκό ως τη Λιβαδειά. Πολλοί απ' αυτούς έγιναν αργότερα εκκοκιστήρια και σήμερα δεν λειτουργεί κανένας. Τέτοι μύλοι ήταν:

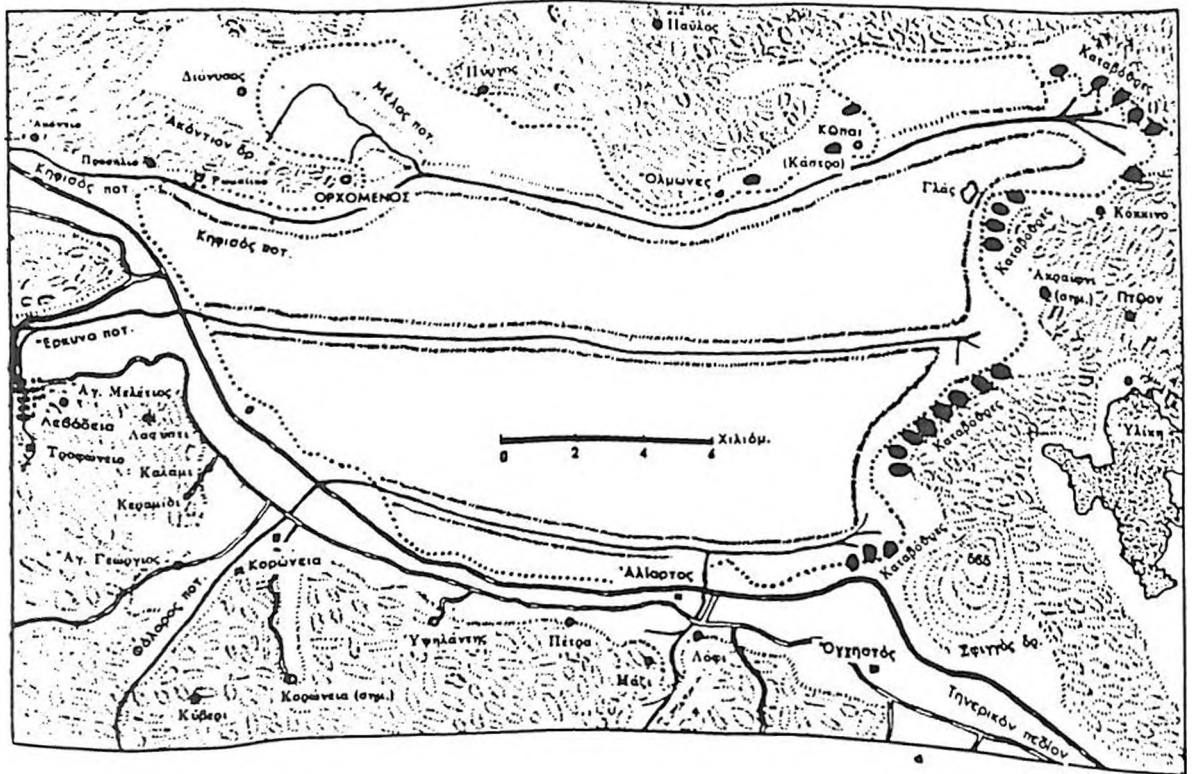
ο μύλος του Παπαλουκά ο μύλος του Νερούτσου ο μύλος του Κοντού ο μύλος του Πρωτοπαπά ο μύλος του Μπούκουρη ο μύλος του Μιμίγκη

Γεφύρια

Πάνω στον Κηφισό, αρχίζοντας από τα δυτικά προς τα ανατολικά υπάρχουν τα εξής γεφύρια (Εικόνα 10):

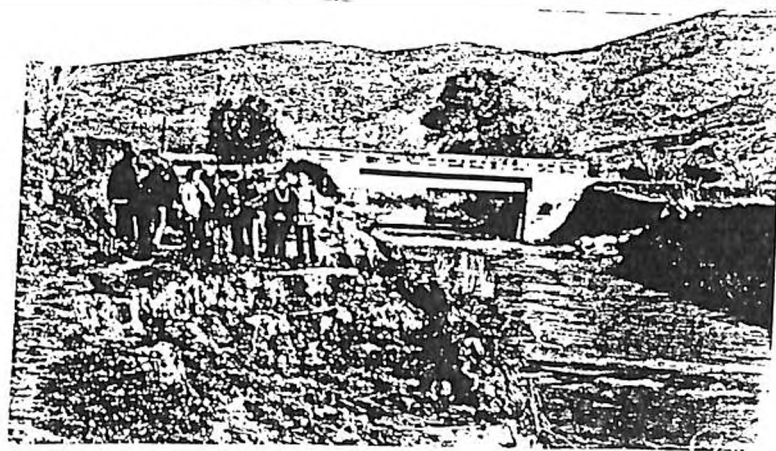
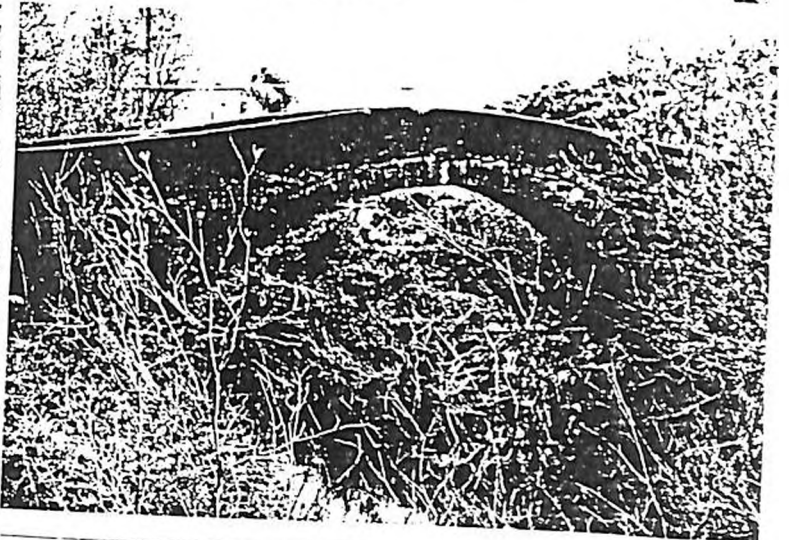
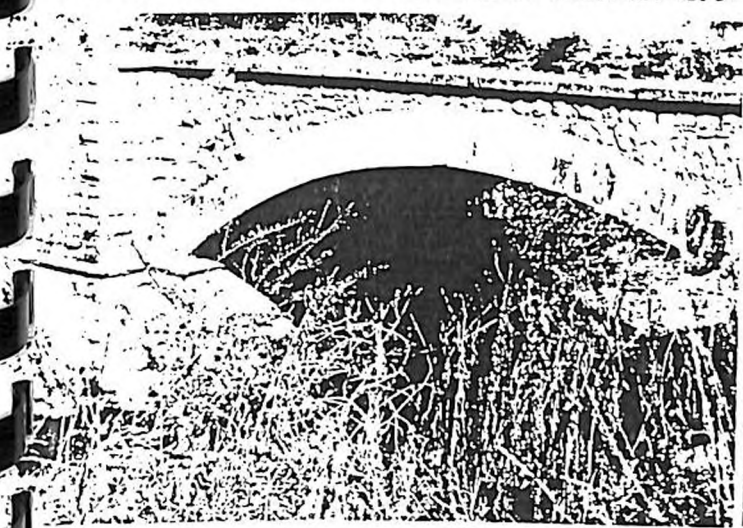
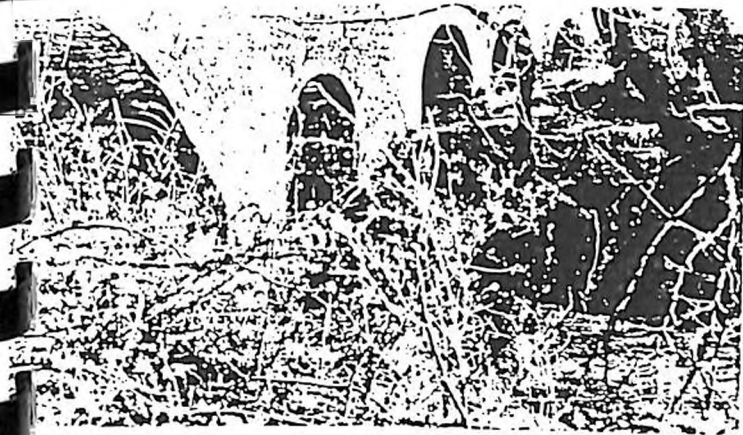
1. Στου Νερούτσου τον μύλο, όπου περνάει ο παλιός δημόσιος δρόμος προς τη Λαμία, υπάρχει νέο γεφύρι.
2. Λίγο πιο κάτω είναι το "απάνω" γεφύρι, παλιό, πέτρινο με καμάρες και τοίχους αντιστήριξης.
3. Το "κάτω" γεφύρι, στη θέση Κομοπούλι, παλιό πέτρινο με καμάρες. Λένε ότι για να στεριώσει στοιχίωσαν δυο κριάρια.
4. Στου Παπαλουκά το μύλο ήταν ένα παλιό γεφύρι, σήμερα ανακαινισμένο.
5. Το γεφύρι της Βουλωμένης Πέτρας.
6. Το γεφύρι της Λεύκα (ή Λέφτας).
7. Το γεφύρι της Κυριάς (στο Δαδί).
8. Το μικρό γεφύρι στου Μπουρανή.
9. Το γεφύρι του κάμπου, παλιά πέτρινο, σήμερα επισκευασμένο.

Εικόνα 9.

Τὰ μεγάλα ἀποστραγγιστικά ἔργα τῆς λεκάνης τῆς Κιωμαίδας, τῶν ὁποίων ὑπάρχουν μερικά κατάλοιπα ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα (ἀπαυλοθθέντα ἰδίως μετὰ τὴν ἀποξήρανση τῆς λίμνης) φείνεται πὺς ἦταν ἀναχώματα ἐνσωμαμένα μὲ λίθινα ἀναλήμματα κατὰ μῆκος τοῦ ῥοῦ τῶν κυριώτερων ποταμῶν, οἱ ὁποῖοι ὀδηγοῦνται ὡς τὶς καταβόθρες καὶ ἐμποδίζονταν νὰ ἐπέρκωνται πρὸς τὴν πεδιάδα φροντίδα λαμβάνου-

Εικόνα 10.

10. Ανατολικά του Δαδιού στη θέση Κιαραμίδι, παλιά πέτρινο, σήμερα επισκευασμένο.

Ανατολικότερα είναι η σειρά των νέων γεφυριών: Αγίου Βλασίου, Χαιρώνειας, Ακοντίου, Θουρίου, Ρωμείου, Αγίου Ανδρέα, Αγίου Δημητρίου και η σειρά των γεφυριών στον κάμπο της Κωπαΐδας.

Ρύπανση

Γενικά το νερό του Κηφισού είναι καθαρό. Όμως, ίχνη ρύπανσης είναι δυνατό να εντοπίσει κανείς είτε επιφανειακά στις όχθες του ποταμού, είτε στο νερό, σε στερεή ή υγρή μορφή (**Πίνακας 4**)

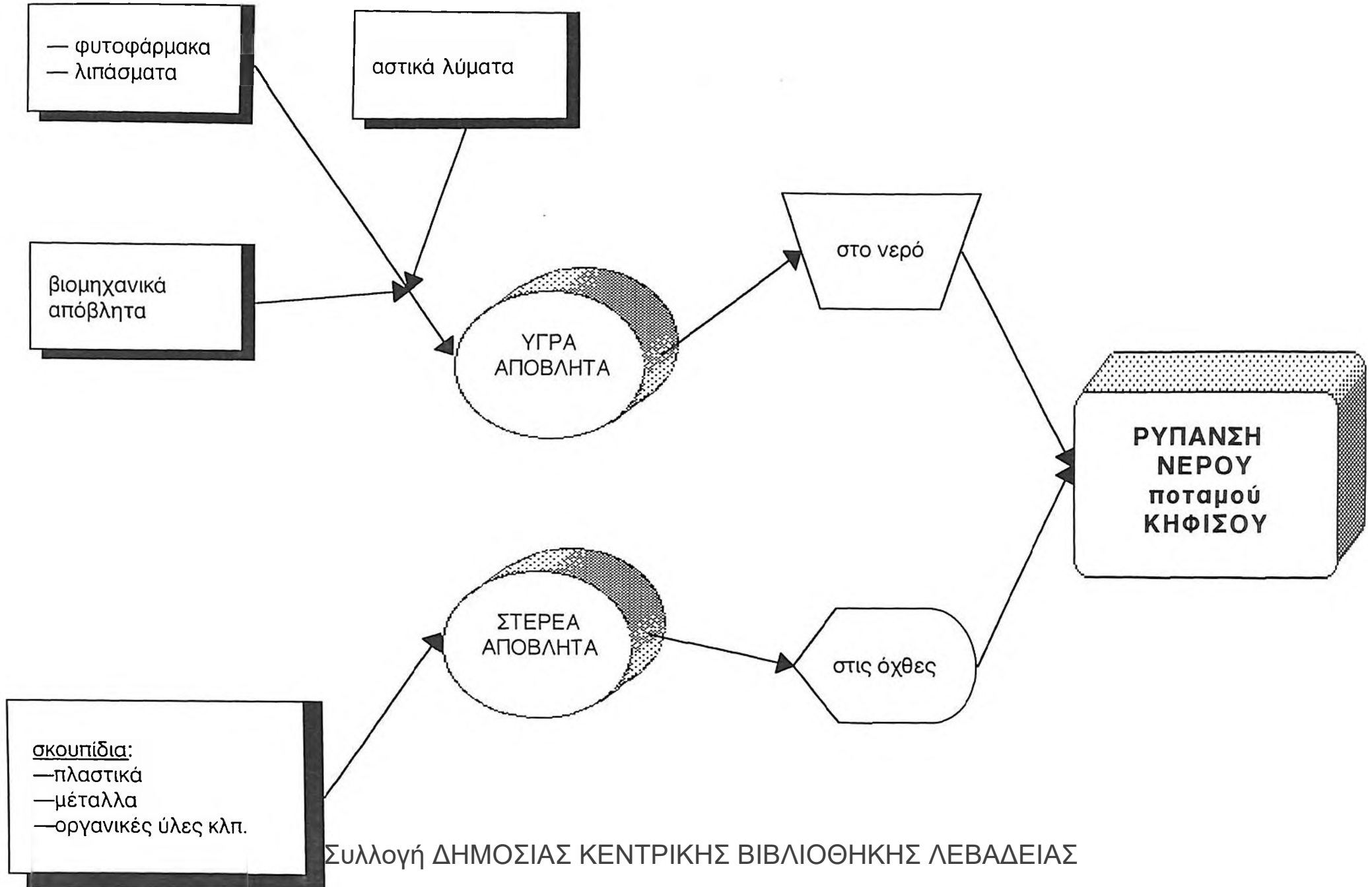
Ως προς τα ορατά-επιφανειακά ίχνη ρύπανσης στις όχθες του Κηφισού η κατάσταση μπορεί να χαρακτηριστεί ως αποθαρρυντική. Μεγάλες ποσότητες σκουπιδιών εντοπίζονται σε όλο το μήκος και από τις δύο όχθες του ποταμού. Οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις παρατηρούνται δίπλα και κάτω από γέφυρες και σε επιλεγμένα σημεία κοντά σε δρόμους δίπλα στο ποτάμι που χρησιμοποιούνται σαν αυτοσχέδιες χωματερές. Στους αμέτρητους αυτούς μικρούς σκουπιδότοπους κυριαρχούν κάθε είδους σκουπίδια (πλαστικές ύλες, κουτιά, σκουριασμένα μέταλλα, μπάζα, καθώς και κενά δοχεία και πλαστικές σακκούλες από φυτοφάρμακα και λιπάσματα), καθώς και νεκρά ζώα πεταμένα γεωργοκτηνοτροφικά προϊόντα (**Εικόνα 11**).

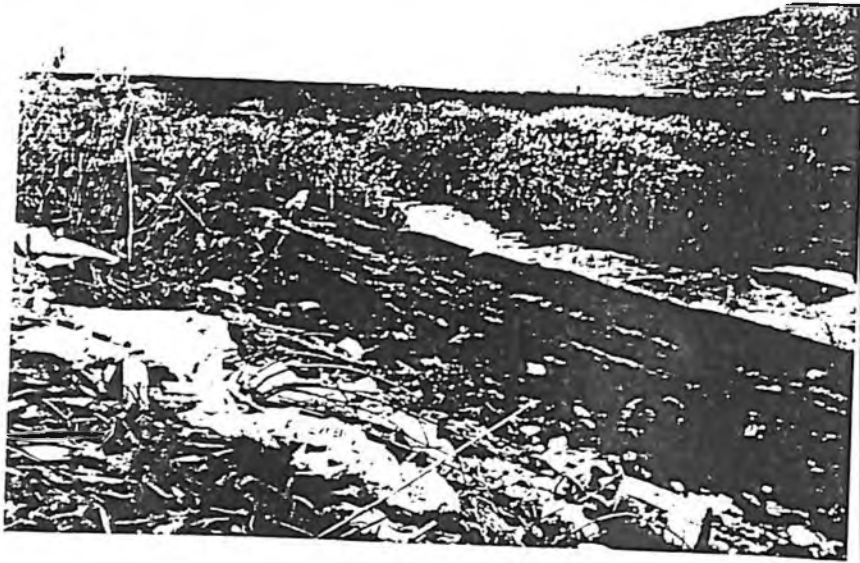
Εκτός όμως από τη ρύπανση στις όχθες, ίχνη ρύπανσης εντοπίζονται και στο νερό. Την θερινή περίοδο -εξαιτίας της εντατικής γεωργικής δραστηριότητας και κυρίως της βαμβακοκαλλιέργειας στα χωράφια γύρω από το ποτάμι- παρατηρείται κάποια θολερότητα του νερού του Κηφισού, καθώς και αιωρούμενα στερεά σώματα, ιδιαίτερα στην περιοχή της Κωπαΐδας. Η αιτία αυτής της κατάστασης είναι το γεγονός ότι κατά τους θερινούς μήνες τα ζιζανιοκτόνα και τα εντομοκτόνα που χρησιμοποιούνται σε μεγάλη έκταση στις καλλιέργειες της Κωπαΐδας, μεταφέρονται μέσω του αποστραγγιστικού πεδίου και των παραποτάμων στον Κηφισό και τελικά στην λίμνη Υλίκη. Κενά δοχεία και οι πλαστικές σακκούλες ταξιδεύουν επίσης στα νερά του ποταμού.

Ενας άλλος επιβαρυντικός παράγοντας ρύπανσης για τα νερά του Κηφισού είναι τα βιομηχανικά απόβλητα από τις βιομηχανικές μονάδες που λειτουργούν κοντά στον Κηφισό και τους παραποτάμους του (κονσερβοποιίες ντομάτας, εκκοκιστήρια βαμβακιού, κλωστοϋφαντουργία).

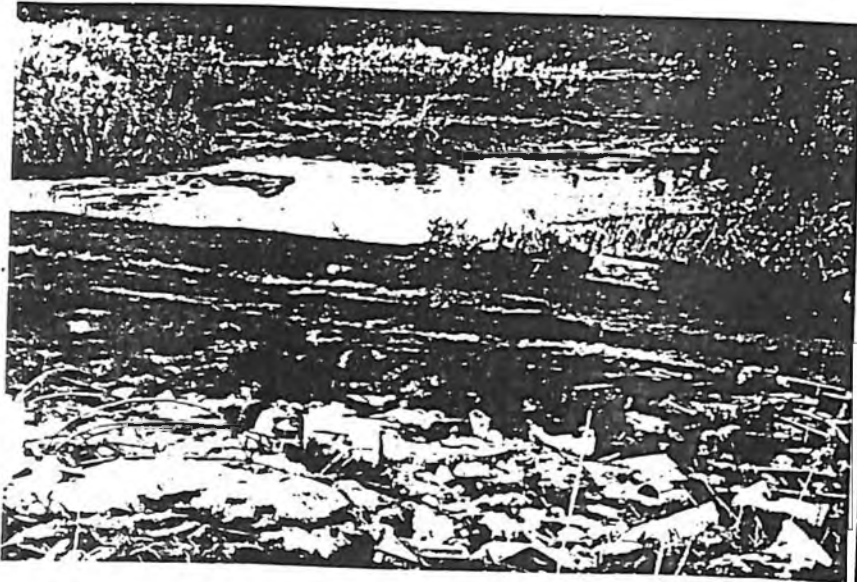
Τέλος, ένας τρίτος παράγοντας ρύπανσης για τα νερά του Κηφισού είναι οι ποσότητες αστικών λυμάτων της πόλης της Λιβαδειάς που διαφεύγουν από το δίκτυο συγκέντρωσης αστικών λυμάτων της μονάδας βιολογικού καθαρισμού της πόλης, χύνονται στην Έρκυνα, στο βασικό παραπόταμο του Κηφισού, καταλήγουν τελικά στον Κηφισό.

Όλες αυτές οι ουσίες που καταλήγουν στον Κηφισό, εκτός από την τοξική δράση των δηλητηρίων, εμπλουτίζουν το νερό του ποταμού με οργανικά στοιχεία που η συνεχής συσσώρευσή τους οδηγεί σε μεγάλη αύξηση της υδρόβιας βλάστησης (ευτροφισμός). Αυτή η υδρόβια βλάστηση με την πάροδο του χρόνου σαπίζει και αφαιρεί πολύτιμο οξυγόνο από το νερό, με τελικό αποτέλεσμα τη σταδιακή εξαφάνιση της υδρόβιας ζωής (ψάρια, πουλιά, ζώα) και τη διαράταξη της οικολογικής ισορροπίας.

Εικόνες 11.

Βέβαια η ποιότητα των νερών του Κηφισού χαρακτηρίζεται μέτρια και τα φαινόμενα ευτροφισμού παρατηρούνται ιδιαίτερα κοντά στην εκβολή του ποταμού, στη λίμνη Υλίκη. Το νερό των πηγών του Κηφισού, από συστηματικές μελέτες του ΙΓΜΕ που έχουν γίνει, χαρακτηρίζεται ως ικανοποιητικής καθαρότητας. Όμως, δεν παύουν να παρατηρούνται κατά καιρούς περιπτώσεις αυξημένης ρύπανσης που -σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες κατοίκων του κάμπου της Χαιρώνειας- χαρακτηρίζονται από θολερότητα του νερού, παρουσία νεκρών ψαριών, αλίευση ψαριών που παρουσιάζουν σημάδια μόλυνσης κλπ.

Πρέπει να επαγρυπνούμε...

6. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΚΗΦΙΣΟΥ ΣΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ

Πλημμύρες - Ξηρασίες του Κηφισού

Η δράση των νερών του Κηφισού δεν είναι πάντα ευεργετική. Αρκετές φορές στο παρελθόν ο ποταμός, εμπλουτισμένος από τα νερά των παραποτάμων του εξαιτίας απότομων φθινοπωρινών βροχών, ξεχείλισε και πλημμύρισε την χαιρωνίτικη παιδιάδα προκαλώντας μεγάλες καταστροφές στις καλλιέργειες, αλλά και σε οικήματα. Κάποιοι από τους παλιούς ξωμάχους του κάμπου θυμούνται και μας ανέφεραν μια μεγάλη πλημμύρα στη δεκαετία του '50, όταν το ύψος των νερών έφτασε τα 10 μέτρα. Ένας γεωργός με τη γυναίκα του, έτυχε να δουλεύουν τότε στο χωράφι τους και αναγκάστηκαν να ανεβούν σε δέντρο για να σωθούν από τα νερά. Οι συγχωριανοί τους ήλθαν με βάρκα και τους έσωσαν...

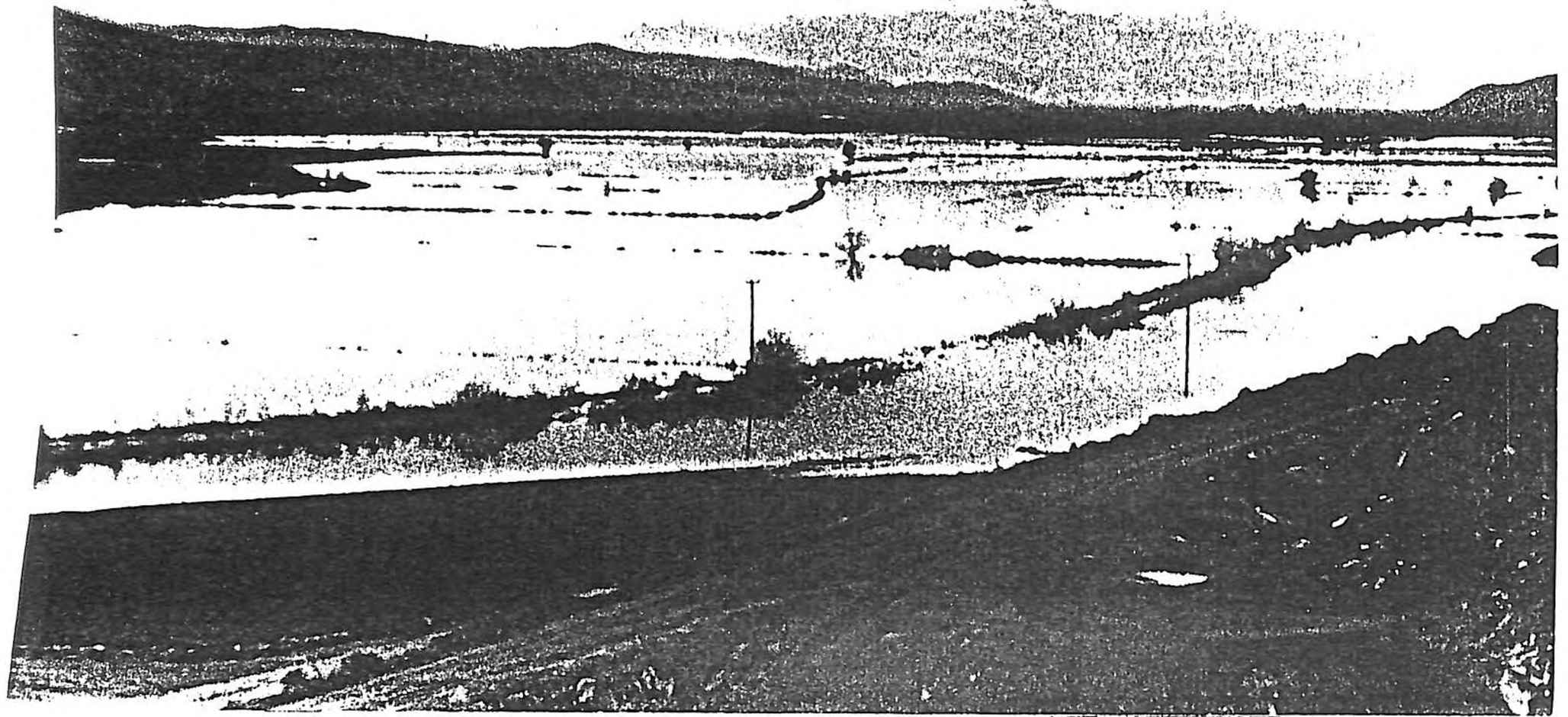
Εκτεταμένες και καταστροφικές πλημμύρες του Κηφισού σημειώνονταν έως το 1960. Από τότε και και μέχρι σήμερα με τα έργα διαπλάτυνσης της κοίτης που έχουν γίνει οι όποιες πλημμύρες έχουν σημειωθεί είχαν τοπική και περιορισμένη σημασία. Τις μεγαλύτερες καταστροφές από πλημμύρα δεχόταν το χωριό Ρωμαϊκό και Αραποχώρι. Το Αραποχώρι εξαιτίας των πλημμυρών αναγκάστηκε να αλλάξει θέση και να συγκροτήσει τον σημερινό Άγιο Ανδρέα (**Εικόνα 12**).

Από την άλλη μεριά κάποιες χρονιές η στάθμη του Κηφισού έχει κατεβεί τόσο πολύ, ώστε για μερικές μέρες ο ποταμός να στερέψει. Κατά τη διάρκεια της μεγάλης ξηρασίας του 1977, πολλές από τις πηγές του Κηφισού στέρεψαν με αποτέλεσμα σημαντικό μέρος της υδρόβιας χλωρίδας και πανίδας να καταστραφεί (**Εικόνα 13**).

Στοιχεία πολιτισμού γύρω από τον Κηφισό

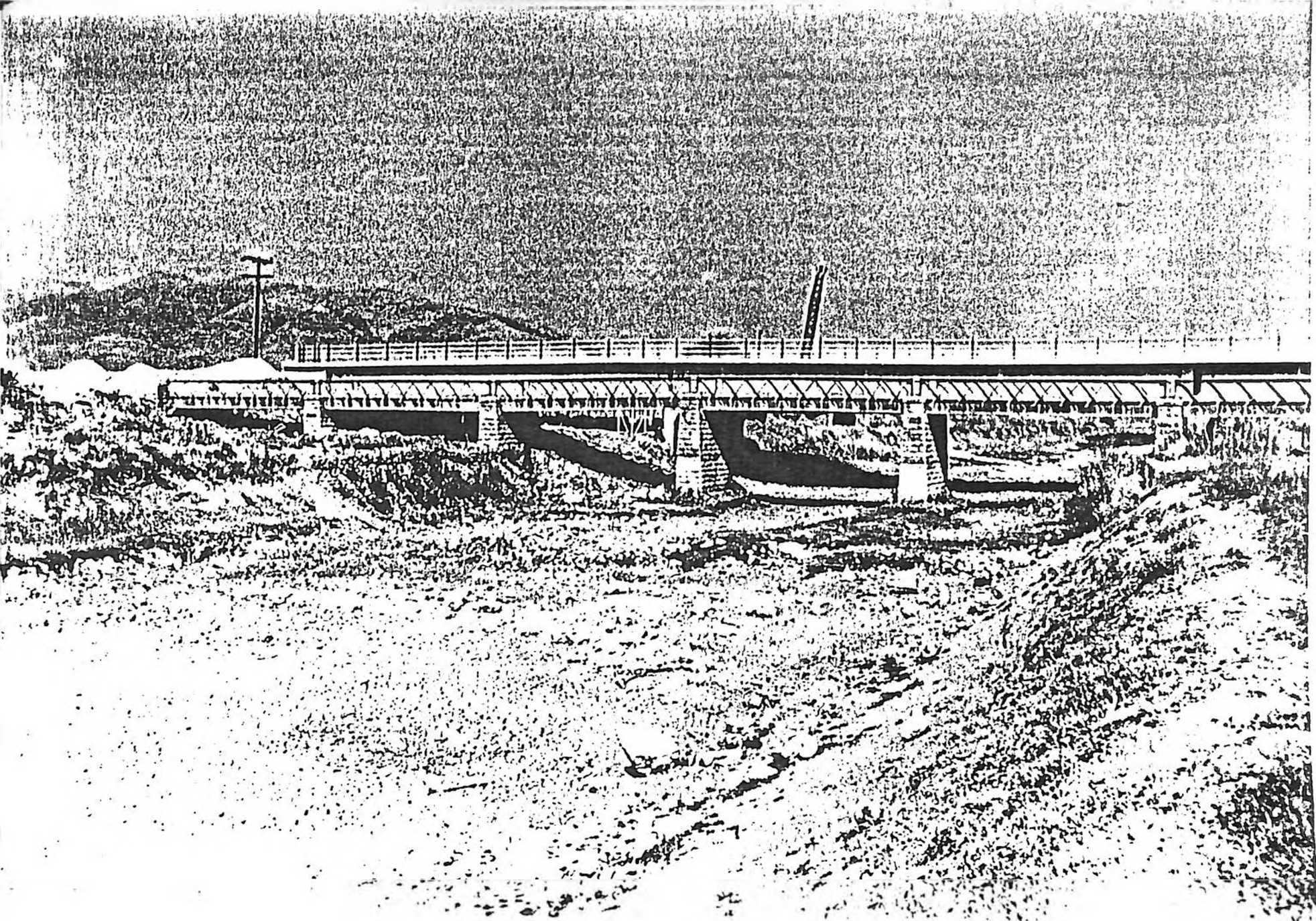
Όπως αναφέραμε και στο τρίτο κεφάλαιο της μελέτης μας για τον Κηφισό στο παρελθόν, ήδη από την αρχαιότητα, έχουν συνδεθεί με αυτό το ποτάμι πολλοί μύθοι και δοξασίες. Στο σημείο αυτό θα αναφερθούμε στις νεότερες δοξασίες, θρύλους και παραδόσεις που συνδέονται με την ύπαρξη του ποταμού στην περιοχή της Φωκίδας και της Βοιωτίας.

Υπάρχουν λοιπόν παραδόσεις σχετικά με την εμφάνιση νεράιδων που χόρευαν στα καθαρά νερά του Κηφισού κάποιες φεγγαρόλουστες νύχτες του καλοκαιριού. Αξίζει να σημειωθεί ότι πριν εκμηχανιστεί η γεωργία στη Χαιρώνεια και όταν οι γεωργοί, λόγω της πολλής χειρωνακτικής εργασίας, αναγκάζονταν να κοιμούνται τα βράδια στα χωράφια τους, ισχυρίζονταν πως άκουγαν μυστηριώδεις ψίθυρους τα βράδια στο ποτάμι προερχόμενους από ξωτικά. Φαίνεται όμως ότι ο

πίνα 12.

Κηφισσός (Πλημμύρα το 1985) Περιοχή Ρωμαίικου

ψίθυρος αυτός δεν ήταν παρά το θρόισμα των φύλλων και των καλαμιών στις κατάφυτες όχθες του ποταμού, που το προκαλούσε το βραδινό δροσερό αεράκι...

Από την άλλη μεριά ο Κηφισός είναι πολυτραγουδισμένος.

Τραγούδια όπως το: «Ποτάμι μ' για λογόστεψε, ποτάμι μ' στρέψε πίσω...», «Σαν πήρα έναν κατήφορο στην άκρη στο ποτάμι και το ποτάμι ήταν θολό, θολό κατεβασμένο...», «Μας πήρε το ποτάμι, μας πήρε ο Κηφισός...», «Ιτιά που είσαι στο ρέμα, σ' αγαπώ δεν είναι ψέμα», ή «Ιτιά, ιτιά λουλουδιασμένη...» ισχυρίζονται οι κάτοικοι της περιοχής Χαιρώνειας ότι αναφέρονται στον Κηφισό.

Στην περιοχή του Δαδιού (Αμφίκλειας) θυλείται μέχρι σήμερα το εξής περιστατικό: Ήταν Ιούνιος του 1939. Πολλοί έμεναν τη νύχτα στα χωράφια τους για να συνεχίσουν το πρωί το θέρο. Το βράδυ ο καιρός χάλασε. Ένα κορίτσι θέριζε κοντά στον Αη-Λουκά, κοντά στο ποτάμι. Είδε τον καιρό να σκοτεινιάζει και άρχισε να ανησυχεί. Βροχή μεγάλη άρχισε και μια δυνατή βουή έκανε το κορίτσι να ανησυχήσει. Ο Κηφισός άρχισε να πλημμυρίζει και το κορίτσι κατέφυγε στα κλαδιά ενός πλάτανου για να σωθεί. Το ξημέρωμα βρήκε το κορίτσι σκαλωμένο στα κλαδιά του πλάτανου και όλη την πεδιάδα πλημμυρισμένη σαν απέραντη λίμνη. Με βάρκες οι χωριανοί πήγαν να σώσουν το κορίτσι που αποκαμωμένο τους διηγήθηκε το πάθημά του.

7. Η ΣΧΕΣΗ ΜΑΣ ΜΕ ΤΟΝ ΚΗΦΙΣΟ

Το ποτάμι είναι ένας ήσυχος και ειρηνικός τόπος. Ο Κηφισός είναι χρήσιμος και πρόθυμος για οτιδήποτε θελήσει να κάνει ο άνθρωπος. Κάθε άνθρωπος χρησιμοποιεί το ποτάμι ανάλογα όχι μόνο με τις ανάγκες του, αλλά και ανάλογα με το επίπεδο γνώσης του και ανάλογα με την ευαισθησία με την οποία αντιμετωπίζει γενικότερα το φυσικό περιβάλλον.

Οι περισσότεροι πηγαίνουν στο ποτάμι για δουλειά. Το ποτάμι προσφέρει με γενναιοδωρία τα νερά του για το πότισμα των καλλιεργειών στις κοιλάδες που διασχίζει. Πολλοί γεωργοί βλέπουν το ποτάμι σαν μια μακρόστενη δεξαμενή νερού, που προορίζεται για άντληση. Όμως μέσα από αυτή τη στενόμυαλη αντίληψη το ποτάμι δεν έχει πολλά περιθώρια επιβίωσης...

Τα παιδιά, κατά κύριο λόγο, αλλά και πολλοί ηλικιωμένοι, πηγαίνουν στο ποτάμι για ψάρεμα και για κυνήγι στις όχθες του. Είδαμε παραπάνω τους διάφορους τρόπους ψαρέματος και πόσο επιζήμιοι για το περιβάλλον μπορεί να είναι μερικοί απ' αυτούς. Είναι θέμα λοιπόν συνειδητοποίησης και ευαισθησίας του καθενός με ποιους τρόπους θα ασκήσει το χόμπυ του ώστε να μη βλάπτει τη φύση...

Υπάρχουν και αυτοί που πηγαίνουν στο ποτάμι απλά για βόλτα παρέα με τους φίλους τους ή μόνοι τους, βρίσκοντας την ευκαιρία να ξεσκάσουν. Η ηρεμία του τοπίου βοηθά στο να χαλαρώσει κανείς και να περάσει ευχάριστα τον χρόνο του παρατηρώντας τη φύση. Την άνοιξη οι όχθες του Κηφισού είναι ανθισμένες και οι μεθυστικές μυρωδιές των λουλουδιών σε συνδυασμό με την γοητεία του τοπίου προσφέρουν ιδανικές συνθήκες για ρομαντικούς περιπάτους...

Βλέπουμε λοιπόν ότι το ποτάμι οι άνθρωποι το χρησιμοποιούν γενικά με δύο τρόπους: από τη μιά μεριά ΧΡΗΣΙΜΟΘΗΡΙΚΑ με σκοπό κάποιο χειροπιαστό όφελος (νερό για πότισμα, ψάρεμα, κυνήγι κλπ.), από την άλλη ΜΕ ΣΕΒΑΣΜΟ, δηλ. με συνειδητή γνώση και ευαισθησία απέναντι στον προορισμό του και τη λειτουργία του μέσα στη Φύση.

Βέβαια είναι αδύνατο να μη ποτίσουμε τα χωράφια με το νερό του ποταμού, ή να μην ψαρέψουμε έστω και για την ευχαρίστησή μας στο ποτάμι. Μπορούμε όμως -και πρέπει- να αντιμετωπίσουμε το ποτάμι σαν έναν ζωντανό οργανισμό με τον οποίο πρέπει να συμβιώσουμε προστατεύοντάς τον και διατηρώντας τον. Μπορούμε δηλ. να το σεβαστούμε. Και σεβασμός σημαίνει γνώση και ευαισθησία.

Πρακτικά μπορούμε με διάφορους τρόπους να προστατέψουμε τον Κηφισό. Οι προτάσεις μας είναι:

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

1. ΟΧΙ στην απόρριψη στερεών και υγρών αποβλήτων από οικισμούς, κτηνοτροφικές μονάδες και βιομηχανίες.
2. ΟΧΙ στην υπεράντληση των υπόγειων υδάτων.
3. ΟΧΙ στο πλύσιμο των φρεαστήρων φυτοφαρμάκων στο ποτάμι.
4. ΟΧΙ στην παράνομη αλιεία με δίχτυα, δυναμίτες, χημικές ουσίες κλπ.
5. ΟΧΙ στο παράνομο κινήγι απειλούμενων πτηνών στις όχθες του ποταμού.
6. ΟΧΙ στον επιπόλαιο εμπλουτισμό με είδη ψαριών που μειώνουν τον πληθυσμό των ήδη υπαρχόντων.
7. ΟΧΙ στην υπερβολική χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων στα χωράφια γύρω από το ποτάμι, γεγονός που συντελεί στην τελική ρύπανση των υδάτων.
8. ΟΧΙ στην ταμιεντοποίηση του πυθμένα και της όχθης του ποταμού.
9. ΟΧΙ στην παραπέρα αποψίλωση της παρόχθιας βλάστησης.
10. ΟΧΙ στην υλοτόμηση των παρόχθιων δένδρων.

ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΝΑ ΓΙΝΕΙ:

1. Ορθολογική χρήση των υπόγειων υδάτων.
2. Συστηματικός και συνεχής έλεγχος της ποιότητας και καθαρότητας του νερού.
3. Υδροβιολογική παρακολούθηση της ποτάμιας ζωής.
4. Δενδροφύτευση στις όχθες.
5. Συνετή χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων.
6. Πάταξη της λαθροθηρίας και λαθραλιείας.
7. Συνεχής ενημέρωση των κατοίκων των χωριών και πόλεων που διασχίζονται από τον Κηφισό, ώστε να μη ρυπαίνουν τα νερά και τις όχθες με απορρίμματα.
8. Συνεχής και αυστηρός έλεγχος των βιομηχανιών σχετικά με τον τρόπο επεξεργασίας και διάθεσης των αποβλήτων τους.

Αν ο Κηφισός είχε λαλιά τί θα μπορούσε να πει σε εμάς τους ανθρώπους; Ας κλείσουμε αυτή την μικρή μελέτη με "τα λόγια" του Κηφισού:

« Άνθρωποι! πάψτε επιτέλους να με ρυπαίνετε. Αγαπήστε με, όπως μου αξίζει, και φροντίστε με. Σταματήστε να κρατάτε κλειστά τα μάτια σας και τα αυτιά σας μπροστά στην καταστροφή που έρχεται και που θα ξεσπάσει τελικά πάνω σας. Γιατί —είτε το θέλετε, είτε όχι— ΕΓΩ με το νερό μου δίνω ζωή στον τόπο σας. Κι αυτό το πολύτιμο αγαθό, εσείς δεν ξέρετε να το πάρετε και ούτε το εκτιμάτε. Από εσάς εξαρτάται η επιβίωσή μου και μαζί και η δική σας...».

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Γυμνάσιο Χαιρώνειας, Τάξεις Β', Γ'
 Σχολικό Έτος 1997-98
 Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ
 για το ποτάμι της περιοχής μας, τον Κηφισό

Στοιχεία πληροφορητή			
Ημερομηνία συνέντευξης:		Τόπος:	
Φύλο:	Ηλικία:	Κύριο Επάγγελμα:	Άλλες Ασχολίες:

A. Ερωτήσεις σχετικά με τα φυσικά χαρακτηριστικά του ποταμού

1. Ποιές είναι οι πηγές του Κηφισού;
2. Πού χύνονται τα νερά του Κηφισού;
3. Ξέρετε παραποτάμους, χειμάρρους, ρέματα που καταλήγουν στον Κηφισό; Αναφέρετε ονόματα.
4. Η στάθμη του νερού έχει μειωθεί σε σχέση με παλιότερα; Αν ναι, γιατί;

B. Ερωτήσεις σχετικά με τοπωνύμια του ποταμού

5. Ξέρετε κάποια άλλα ονόματα για τον Κηφισό; Ποιά είναι αυτά;
6. Αναφέρετε ιδιαίτερα ονόματα (τοπωνύμια) που χρησιμοποιούνται για συγκεκριμένες τοποθεσίες του Κηφισού (όχθες, κοιλάδες, στροφές κλπ.); Που βρίσκονται οι τοποθεσίες;
7. Ποια ονόματα γεφυριών ξέρετε; Πού βρίσκονται αυτά;

Γ. Ερωτήσεις σχετικά με τα ψάρια, φυτά και ζώα του ποταμού

8. Στο ποτάμι υπάρχουν πολλά ψάρια. Ποιά είδη ξέρετε;
9. Ψαρεύετε; Αν ναι, ποια είδη ψαριών πιάνετε;
10. Τί τρόπους και τί εργαλεία χρησιμοποιείτε για το ψάρεμα;
11. Ξέρετε είδη ψαριών που υπήρχαν παλιότερα στο ποτάμι και σήμερα δεν υπάρχουν;

12. Παλιότερα υπήρχαν περισσότερα ψάρια στο ποτάμι; Αν ναι, γιατί νομίζετε ότι μειώθηκε ο αριθμός τους;
13. Ποια δένδρα φυτρώνουν στις όχθες του ποταμού;
14. Ξέρετε κάποια φυτά (χόρτα, λουλούδια κλπ.) που φυτρώνουν μόνο στις όχθες του ποταμού;
15. Ποια πουλιά έχετε δει να έχουν τις φωλιές τους ή να τρέφονται στις όχθες ή στα νερά του ποταμού;
16. Ποια ζώα ζουν στο ποτάμι (θηλαστικά, ερπετά);

Δ. Ερωτήσεις σχετικά με τις χρήσεις του νερού του ποταμού

17. Ποια χρησιμότητα νομίζετε ότι έχει το ποτάμι για την περιοχή;
18. Ποτίζετε τα χωράφια σας με νερό από το ποτάμι; Αν ναι, με τί τρόπο;
19. Γνωρίζετε νερόμυλους (παλιούς ή σύγχρονους) που κινούνται με τη ροή του ποταμού;
20. Οι ψαράδες χρησιμοποιούν βαρκούλες στο ποτάμι; Αν ναι, πώς τις λένε;
21. Έχετε παρατηρήσει ίχνη ρύπανσης των νερών του Κηφισού; Αν ναι, σε ποια σημεία; Τι είδους ρύπανση ήταν και από τι ουσίες;
22. Έχετε παρατηρήσει ψάρια, ζώα ή πουλιά στο ποτάμι που να είναι νεκρά ή μολυσμένα; Γιατί νομίζετε ότι πέθαναν;
23. Έχετε παρατηρήσει σκουπίδια στο ποτάμι; Τι σκουπίδια είναι αυτά; Σε πόσα και ποια σημεία έχετε δει σκουπίδια;
24. Στον Κηφισό καταλήγουν και χύνονται αγωγοί; Τι απόβλητα χύνονται απ' αυτούς;

Ε. Ερωτήσεις για την επίδραση του ποταμού στους ανθρώπους

25. Έχει πλημμυρίσει ποτέ το ποτάμι; Ποιές χρονιές, σε ποιά εποχή και γιατί;
26. Τι καταστροφές είχαν προκαλέσει οι πλημμύρες;
27. Ξέρετε κάποιες ιστορίες ή θρύλους σχετικά με τον Κηφισό; Διηγηθείτε....
28. Ξέρετε κανένα δημοτικό τραγούδι που να αναφέρεται στον Κηφισό;
29. Ξέρετε κάποια έθιμα που να έχουν σχέση με τον Κηφισό;

ΣΤ. Ερωτήσεις σχετικά με τη σχέση ανθρώπου - ποταμού

30. Πώς νιώθετε όταν βρίσκεστε στο ποτάμι;

31. Γιατί πηγαίνετε στο ποτάμι; (δουλεία, βόλτα.....)
32. Τί νομίζετε ότι πρέπει να γίνει για να προστατευθεί ο Κηφισός και να εξακολουθήσει να κυλά ήσυχα τα νερά του συνεχίζοντας να βρίσκουν καταφύγιο σ' αυτόν τα ζωντανά πλάσματα;
33. Αν είχε το ποτάμι λαλιά, τί νομίζετε ότι θα έλεγε;
34. Θέλετε να κάνετε οποιοδήποτε άλλο σχόλιο σχετικά με το ποτάμι της περιοχής, τον Κηφισό;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα. [διάφορα λήμματα].
2. Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια (Δρανδάκη) [διάφορα λήμματα].
3. Ιστορία της Γεωργίας. (Δ. Ζωγράφος), τ. 1ος, Έκδοση ΑΤΕ, Αθήνα 1976.
4. Λειβαδιά. Ιστορικοί Περίπατοι. τόμος Β', (Θύμιος Δάλκας), Λειβαδιά 1983.
5. Χαιρώνεια. (Θύμιος Δάλκας), Λειβαδιά 1981.
6. Η ελληνική χλωρίδα στο μύθο. στην τέχνη. στη λογοτεχνία. (Ε. Μπάουμαν), Έκδοση της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσεως, Αθήνα 1993.
7. Παυσανία Ελλάδαος Περιήγησις. βιβλία 9-10: Βοιωτικά-Φωκικά, (εκδ. Ν. Παπαχατζή), Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1981.
8. Τα υδραυλικά έργα παρά τοις αρχαίοις. τ. β', (Δ. Παπαδήμος), Έκδοσις ΤΕΕ, Αθήνα 1975.
9. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. τ. Α', Β', Γ2, (Εκδοτική Αθηνών)
10. Τα ζώα και τα μέρη όπου ζούν. (Τζ. Φέλτγουελλ), Εκδόσεις Αξιωτέλης, Αθήνα 1989.
11. Λίμνες και Ποτάμια. (S. Parker), (Σειρά: Τα Μάτια της Ανακάλυψης, Α. Δεληθανάσης), Αθήνα 1988.
12. Τα κίτρινα κρίνα του Μαυροπόταμου (Nurhar luteum). (Θ. Απογένης), Εφημερίδα "Βοιωτική Ώρα" 9/7/1997, σ.9.
13. Το κοχύλι του Βοιωτικού Κηφισού (Union Pictorum). (Θ. Απογένης), Εφημερίδα "Βοιωτική Ώρα" 25/9/1997, σ.8.
14. Ο Μαυροπόταμος και τα ψάρια του. (Θ. Απογένης), Εφημερίδα "Βοιωτική Ώρα"
15. Το Δαδί. Δείγμα Ρούμελης. Λαογραφία-Οικολογία. (Δ. Τσιτσιπής), Αθήνα 1981.
16. Πρόγραμμα Αναγνώρισης του Φυσικού Περιβάλλοντος της Χώρας: Νομός Βοιωτίας. (Χ'παναγιώτου Α., Μήτα Κ., Ιωαννίδου Α., Δασκαλάκης Σ.), έκδοση ΥΧΟΠ, Αθήνα 1984.

17. Μελέτη σύνταξης υδατικού ισοζυγίου Βοιωτικού Κηφισού. (Παγούνης Μ., Γκατσογιάννης Α., Γκέρτσος Θ.), έκδ. ΙΓΜΕ: Υδρολογικές και Υδρογεωλογικές Μελέτες, Αρ.48, Παρ. I-II, Αθήνα 1986.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ
ΛΕΒΑΔΕΙΑΣ